

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ
ОСВІТИ»**

Виконав студент 2-го року
навчання, спеціальність 281
Публічне управління та
адміністрування

Кумка Євген Вікторович

Керівник: Малиш Н.А.,
доктор наук з державного
управління, професор.

Рецензент:

—

Магістерська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар _____

« ____ » _____ 2022 р.

Декларація академічної доброчесності

Студента НаУКМА

Я, Кумка Євген Вікторович, студент 2 р.н. навчання факультету правничих наук, спеціальності: 281 «Публічне управління та адміністрування»

адреса електронної пошти: kumkaevhen@gmail.com

- підтверджую, що написана мною бакалаврська/магістерська робота на тему «Державна політика цифрового розвитку освіти» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1 -3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлений;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.

- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

Дата та підпис студента:

16.06.2022



ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Цифровий розвиток, цифрова освіта, дистанційна освіта, онлайн формат навчання.....	7
1.2. Законодавча та інституційна база реалізації державної політики цифрового розвитку освіти	15
1.3. Світовий досвід розвитку дистанційної освіти та онлайн навчання	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	24
2.1. Вплив війни на освіту.....	24
2.2. Цифровий розвиток освіти на прикладі університетів України	33
2.3. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток цифрової освіти.....	45
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ	52
3.1. Аналітична записка «Як вплине поширення онлайн формату навчання на якість вищої освіти України в умовах пандемії COVID-19»	52
3.1.1. Підстави для державного втручання	52
3.1.2. Ресурси	52
3.2. Моделювання проблеми. Формулювання варіантів політики	53
3.3. Рекомендований варіант реалізації державної політики цифрового розвитку освіти.....	58
Висновки до розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ	73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
МОН	Міністерство освіти і науки України
ЗВО	Заклад вищої освіти
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти
DDoS	Distributed Denial-of-Service (напад на Інтернет-сервіс для його виведення з ладу)
ЗМІ	Засоби масової інформації
USAID	United States Agency for International Development (Агентство США з міжнародного розвитку)
ГО	Громадська організація
ВМГО	Всеукраїнська молодіжна громадська організація
ВПО	Внутрішньо переміщені особи

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Пандемія коронавірусу COVID-19 неабияк вплинула на освітній процес України. Адміністрація навчальних закладів та здобувачі освіти стикнулися з проблемою отримання освітніх послуг в період карантину, що зумовило перехід з традиційної форми навчання на онлайн або дистанційну форми. Війна, що триває з 2014 року не вплинула на процес цифрового розвитку України, хоча причини цифровізації системи освіти були вже тоді. Цифровий розвиток України розпочався після пандемії коронавірусу і триває досі, адже перехід є достатньо довгим. Система освіти, на даний момент, в процесі модернізації своєї матеріально-технічної бази, а навчальні заклади створюють стратегії щодо цифрового розвитку.

Мета і завдання дослідження.

Мета роботи полягає в теоретичному дослідженні методів, засобів та форм реалізації державної політики цифрового розвитку у сфері освіти.

Визначення головної мети дослідження зумовило необхідність розв'язання таких *завдань*:

- дослідити інституційно-правову базу щодо реалізації державної політики цифрового розвитку освіти;
- розглянути іноземний досвід державної політики у сфері цифрового розвитку освіти;
- дослідити вплив війни в Україні на освітній процес;
- визначити наслідки впливу пандемії на реалізацію державної політики цифрового розвитку освіти та проаналізувати процес цифрового розвитку університетів після пандемії коронавірусу;
- підготувати Аналітичну записку надати практичні рекомендації щодо проведення дистанційного та онлайн форматів навчання в умовах воєнного стану чи карантину.

Об'єкт дослідження – цифровий розвиток освіти.

Предмет дослідження – державна політика цифрового розвитку освіти.

Методи дослідження. У даній роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Використовувалися такі підходи як: діалектичний підхід для з'ясування сутності, змісту та механізмів цифрового розвитку України в освітньому процесі; системний метод використовувався для визначення ролі та функцій органів місцевого самоврядування та центральних органів державної влади у сфері освіти України в період війни та пандемії коронавірусу; метод порівняльного аналізу був застосований для дослідження зарубіжного досвіду цифрового розвитку освіти; соціологічний метод використовувався для розкриття актуальних проблем викладачів/вчителів та студентів/учнів у сфері освіти; історико-правовий метод був застосований для аналізу попереднього досвіду провадження державної політики щодо процесу навчання в період війни; логічний метод дозволив сформулювати рекомендації, які стосуються конкретних завдань та заходів відносно цифрового розвитку системи освіти, а також щодо внесення змін до законодавства України. Також, у процесі роботи над усіма розділами магістерської дипломної роботи використовувалися такі логічні прийоми, як аналіз та синтез.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку 61 використаного джерела та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ

1.1. Цифровий розвиток, цифрова освіта, дистанційна освіта, онлайн формат навчання

Питання освіти турбує нині багатьох учасників навчального процесу, від учнів середньої школи до студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Після пандемії COVID-19 цифрова освіта в Україні вийшла на новий ступінь розвитку, адже раніше вона не була популярною і не користувалася попитом.

Цифрова освіта – не лише формат онлайн навчання, тому що насамперед передбачається використання цифрових матеріалів та технологій, які можуть бути застосованими для очного навчання із покращеними технологіями.¹ Проте у реаліях України цифрова освіта – використання комп'ютерних технологій для проведення онлайн формату навчання.

Бум цифрового розвитку припав на кінець 2019 рік, після пандемії коронавірусу. Навчальні заклади всього світу стикнулися з потребою в новітніх електронних технологіях. Міністерство цифрової трансформації України в 2020 році запустило свою навчальну онлайн-платформу «Дія. Цифрова освіта».² Прояв уваги зі сторони Мінцифри на таку проблему було корисною дією для забезпечення учнів середньої школи навчанням, більше того на цій платформі навчали цифровій грамотності, яка на сьогодні потрібне не лише учням та студентам, а й викладачам навчальних закладів.

Сьогодні цифровий розвиток України є на доволі високому рівні в порівнянні з іншими країнами, але «Концепція розвитку цифрових

¹ What is digital education? URL: <https://www.ed.ac.uk/institute-academic-development/learning-teaching/staff/digital-ed/what-is-digital-education> .

² Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku> .

компетентностей» була ухвалена КМУ лише в 2021 році, коли більшість навчальних закладів самостійно пристосувалися до дистанційної формату.³ В даній концепції передбачається навчання цифровим технологіям для провадження професійної навчальної діяльності, адже на сьогодні такі навички «необхідні кожній людині для успішної життєдіяльності».⁴ Важливим аспектом даної концепції по цифровому розвитку є виділені проблеми, які потребують розв'язання зі сторони Уряду. Такими проблемами є: цифрові компетентності, які регулюватимуться з правової точки зору; цифрова компетентність, яка матиме систему та опис з вимогами щодо рівня володіння цифровими технологіями; єдині вимоги щодо володіння такими технологіями у системі освіти; сертифікування людей на основі їх рівня володіння цифровими технологіями тощо.⁵

Цифровий розвиток на основі таких проблем має на меті прискорити процеси цифровізації України не лише в системі освіти. Частиною з очікуваних результатів при реалізації «Концепції розвитку цифрових компетентностей» будуть: підвищення рівня володіння цифровими навичками; підвищення рівня доступності до держпослуг для усіх громадян України – пенсіонери, особи з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї тощо; мінімізувати ризики при використанні послуг Інтернет; зміни в законодавстві України для визначення цифрової освіти та навичок.⁶

Загалом, цифровий розвиток в Україні сьогодні на найвищому рівні зі всі роки і даний процес відбувся більшою мірою завдяки кардинальним змінам у способі життя громадян в період пандемії COVID-19. При дотриманні

³ Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhhvaliv-kontseptsuyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku>.

⁴ Концепція розвитку цифрових технологій. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhhvaliv-kontseptsuyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

концепції зі сторони міністерств, виконавчих органів та навчальних закладів – процес цифровізації буде позитивно розвиватися.

Якщо більш детально поглиблюватися в питання цифрової освіти, то стає зрозуміло, що дистанційне/онлайн навчання не є аналогом такого поняття як цифрова освіта. Як ми раніше згадували, цифрова освіта має на меті використання цифрових технологій для забезпечення навчання. Тобто в такому випадку освіта може повністю функціонувати за рахунок комп'ютерних технологій з доступом до мережі Інтернет, де під час навчання можна отримати доступ до всіх необхідних матеріалів без фізичного відвідування бібліотек тощо. Цифрова освіта сьогодні витісняє традиційну освіту в Україні і формується певна нова якість. Це можна побачити за збільшенням освітніх Інтернет-платформ; формуванні єдиного ресурсу, який може використовуватися безліч разів для надання освітніх послуг з різним змістом (Інтернет-ресурси з особистим кабінетом викладачів/кафедр, куди отримують доступ учні та студенти).⁷

За Концепцією розвитку цифрових компетентностей передбачені основні завдання, які в майбутньому позитивно вплинуть на цифровізацію освіти та не тільки. Такими завданнями є:

«формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу; забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян; розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя; визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах; забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей; створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових

⁷ Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6059/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D1%81%20%D0%9A.%D0%9C..pdf> .

компетентностей; підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті».⁸

Для навчальних закладів цифрова освіта може стати рішучим кроком для того, щоб стати більш конкурентноспроможним. Після пандемії люди по цілому світу почали усвідомлювати важливу роль цифрових технологій в їхньому житті. На момент 2019 року, викладачі та педагоги стикнулися з тим, що вони повинні були інтегрувати свою систему освіти в цифрові носії та ресурси для викладання. Саме тому ті навчальні заклади, які найкраще впоралися з цим завданням на початку пандемії та продовжили розвиток своїх цифрових технологій, мають найбільший шанс стати кращими поміж інших та піднятися на декілька сходинок вгору у рейтингу шкіл чи університетів.⁹

Цифрова освіта потребує багато зусиль зі сторони, особливо, викладачів, адже для залучення учнів чи студентів вони повинні бути в курсі більшості цифрових змін, які прямо впливатимуть на навчання. Розуміння таких змін буде допомагати створювати більш ефективні умови для навчання і їх покращення впливатиме позитивно як на учнів/студентів, так і на систему освіти.¹⁰ В цьому і полягає активна та результативна робота цифрової освіти, тому викладачам потрібно бути готовим до опанування нових технологій викладання, які даватимуться їм неймовірно складно без попередньої практичної роботи з цифровими технологіями. Для заохочення тих, що вчаться потрібно створювати візуальні елементи з проведенням чіткої сюжетної лінії, яка завжди привертатиме увагу студентів. Розвиваючись та створюючи нові програми та можливості для цифрової освіти, викладачі та заклади освіти дають можливість навчатися не лише підліткам, а й людям старшого віку, що сьогодні є доволі популярним в Європі.¹¹

⁸ Концепція розвитку цифрових технологій. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf.

⁹ How to transform your education institution? URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/digital-education-transformation>.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

Більше того, не варто забувати про ІТ-компанії, які зацікавлені в підготовці кадрів, адже:

«у результаті цифровізації освіти в Україні, система підготовки кадрів буде тісно пов'язана ІТ-компаніями, які визначатимуть професійні стандарти в цій сфері. Роль і зацікавленість ІТ-компаній у підготовці кадрів та вирішенні кадрових задач інформатизації повинна бути суттєво підвищена, що має знайти відображення в стратегічних планах діяльності МОН України та ІТ-компаній».¹²

Виклики у цифровій освіті в межах не лише України також є доволі великі, адже люди звикли до статус-кво і їх потрібно навчати цифровим технологіям для розуміння переваг цієї трансформації системи освіти. Стратегія впровадження цифрової освіти повинна бути у кожного навчального закладу, не враховуючи концепцію від Мінцифри, тому що така трансформація може налякати багатьох студентів та викладачів. Маючи чітку стратегію, яка дає зрозуміти чого хоче добитися навчальний заклад – опанування цифрових технологій з боку викладачів та студентів будуть прямо впливати на досягнення поставленої мети.¹³

Навички залишаються важливим фактором у сьогоденні для успішної трансформації системи освіти. Викладачам та адміністрації навчальних закладів необхідно проводити курси та семінари з опанування ключових можливостей технологій для того, щоб всі свої профільні знання вони могли використовувати на весь потенціал цифрової освіти.

Сьогодні в українській освіті простежуються ключові зміни:

✓ виші не лише повинні забезпечити навчальний процес, а й стати майданчиком для створення інновацій, що неможливо без злиття з наукою і практикою;

✓ об'єднання ресурсів для реалізації спільних проектів, створення науково-освітніх on-line платформ;

✓ з'явилася можливість вибудовування персоніфікованих освітніх траєкторій;

✓ розвиток рівневої системи тематичних модулів;

✓ на рівні з традиційною освітою суспільство почало користуватися нетрадиційною, що можна пояснити зростанням компетенцій до інновацій».¹⁴

¹² Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6059/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D1%81%20%D0%9A.%D0%9C..pdf> .

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

Дистанційна освіта – це те, що дуже часто плутають з онлайн форматом навчання, але потрібно розуміти, що це зовсім різні підходи до навчання. Дистанційна освіта на противагу онлайн формату навчання в Україні є на нижчому рівні. В першу чергу – «це можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь який зручний час».¹⁵ Будь який зручний час – вже не про онлайн навчання, яке наслідує спосіб очного формату, але про це згодом. МОН України вирізняє декілька моделей дистанційного навчання: «на базі самостійного вивчення матеріалу (екстернат); навчання в університеті; співпраця навчальних закладів; автономні освітні установи; автономні навчальні системи; дистанційне навчання з використанням мультимедійних програм».¹⁶

На базі цифрових технологій дистанційне навчання може використовувати широкий спектр можливостей – від подкастів до тестів на перевірку знань за допомогою веб-ресурсів. При такій системі навчання учень може самостійно опановувати знання без участі викладача, який в свою чергу може, за потреби, допомагати в текстовому чаті без зустрічі по відеозв'язку.¹⁷ Дистанційне навчання відкриває нові рівні інформації після вивчення попереднього курсу та закріплення його при здачі тестів тощо.

Поширений приклад дистанційного навчання – записані теоретичні відеоролики, які розподілені за уроками, тобто викладач може записати на відео свої лекції та проводити навчання, відстежуючи виконання практичних завдань, які, до речі, можуть перевірятися автоматизовано у випадку, коли вони тестові.¹⁸ Така система відома людям в більшості з онлайн-курсів по вивченню іноземних мов, ІТ-спеціальностей тощо. МОН України також пропонує тестову систему для перевірки результатів дистанційного навчання:

¹⁵ Дистанційна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita> .

¹⁶ Там само.

¹⁷ Українська правда. Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/> .

¹⁸ Там само.

«Тести з автоматичною перевіркою / анкетування. Онлайн-тести та анкети можна створювати в Google-формах та у Classtime. Онлайн-тести дають можливість створювати запитання різних типів (множинний вибір, текстова або числова відповідь, упорядкування, встановлення відповідності тощо). Сервіси передбачають можливість формування запитань з варіантами відповідей, з використанням зображень, аудіо- та відеофрагментів. У онлайн-тестах можна встановлювати часові обмеження, обмежувати кількість спроб, а також спосіб і час повідомлення результатів тестування. Тестові завдання доцільно доповнювати практичними роботами».¹⁹

Для переходу на дистанційне навчання потрібно перебудовувати свої підходи до навчання як з боку викладачів, так і учнів чи студентів. Викладачі зі свого боку «замість начитки – дослідження, замість контролю – челенджі»²⁰, а учням необхідна самоорганізація. Після пандемії COVID-19 такий формат навчання не набув популярності через складність переходу до нього. Більше того, окрім опанування матеріалів необхідна взаємодія вчителів та учнів, особливо в школі.

Різновид в поняттях дистанційного та онлайн навчання підтверджується МОН України і тим, що була надана інформація про організацію дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти. Вони, опираючись на практику інших державних закладів позашкільної освіти, наводять приклади оформлення відповідного формату навчання. Передбачається викладення на офіційному сайті «матеріалів переможців Всеукраїнського конкурсу, структуровані навчальні та мультимедійні лекційні матеріали; відеолекції тощо».²¹ Тобто, МОН України своєю інформацією дає нам зрозуміти, що справді, дистанційний формат навчання не є аналогом очного та не замінить його. Рекомендації на основі практики інших державних закладів говорять про викладення матеріалів для самостійного ознайомлення з ними без участі викладачів та контролю за перевіркою знань.

¹⁹ Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/distancijne-navchannya>.

²⁰ Українська правда. Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/>.

²¹ Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/distancijne-navchannya>.

Синхронність у такому методі навчання попросту відсутня, адже той, хто вчиться може обрати для себе зручний час і вивчати матеріали по записах, які знаходяться на веб-ресурсі постійно.

Дана форма навчання хоч і є менш популярною онлайн навчанням, проте її необхідність важлива. Таким методом навчання можуть користуватися «нетрадиційні студенти», таких як штатні працівники, військовослужбовці, особи в віддалених районах – ті, хто не можуть відвідувати аудиторні лекції.²² Тому, на нашу думку, попит на такий вид навчання буде лише зростати і він є більше орієнтованим на людей старшого віку, які працюють тощо.

«Правильно розроблені програми дистанційного навчання можуть бути дуже зручним та ефективним способом отримати більше освіти. Це може здатися складним без взаємодії студентів і вчителів у класі, але люди, які навчаються за програмами дистанційного навчання, можуть навчитися стільки ж за межами класної кімнати, як і в одній».²³

Онлайн навчання, про яке ми раніше згадували, є аналогом очної системи освіти, але з переходом на онлайн ресурси. Така система більше відома студентам ВНЗ України, тому що під час пандемії коронавірусу такий метод здобуття освіти був найбільш популярним.

Таку форму навчання можна назвати вимушеною через її наслідування від очного навчання. У кожної форми навчання є свої плюси та мінуси, і онлайн формат не є виключенням. З однієї сторони ми маємо легку демонстрацію презентацій на сервісах типу Zoom, Microsoft Teams, прямий контакт та комунікація з викладачем та колегами, а з іншої у нас можуть бути проблеми технічного характеру, як от наприклад проблеми з Інтернетом.²⁴ Останній фактор легко можна виправити при дистанційній формі навчання, але при онлайн навчанні лекції викладачів не зберігаються на веб-ресурсах і часто заборонені для запису іншими студентами.

²² Distance learning. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/distance-learning> .

²³ Distance Learning: The Ultimate Guide to Online Learning. URL: <https://www.educationcorner.com/distance-learning/distance-online-learning-guide.html> .

²⁴ Українська правда. Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/> .

В умовах навчання віч-на-віч студенти та викладачі знаходяться в одному залі, коли онлайн навчання надає змогу навчатися з будь-якого місця.²⁵ Усі описані нами вище проблеми цифровізації освіти напрямку, також, стосуються онлайн навчання. Сюди входять і малі навички володіння цифровими технологіями, відсутність або поганий доступ до мережі Інтернет.

Варто розуміти, що дистанційне навчання та онлайн навчання можуть бути певною мірою поєднаними. Для онлайн форми корисними являються принципи роботи дистанційного навчання на прикладі перевірки знань. Тестові форми можуть використовуватися на онлайн ресурсах вищих навчальних закладів на базі Moodle тощо.

1.2. Законодавча та інституційна база реалізації державної політики цифрового розвитку освіти

Карантин, який забороняв відвідування закладів освіти її здобувачів та прямо вплинув на процес навчання був встановлений постановою Кабінету Міністрів України №211 від 11.01.2020 року «Про запобігання поширення на території України коронавірусу COVID-19».²⁶ У листі №1/9-154 від 11.01.2020 року Міністерство освіти та науки України написало рекомендації щодо забезпечення проведення навчання у дистанційному форматі та щодо можливих відпрацювань, враховуючи епідеміологічну ситуацію в країні.²⁷ Наказ №406 від 16.03.2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» вказував забезпечити:

«виконання освітніх програм закладів освіти, зокрема шляхом організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання, що не передбачає відвідування закладів освіти її здобувачами, та у виняткових

²⁵ What is online learning? University of Victoria. URL: <https://continuingstudies.uvic.ca/online-learning> .

²⁶ Кабінет Міністрів України (2020, 11 березня). Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19. Постанова № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> .

²⁷ Лист №1/9-154 від 11.01.2020 року з рекомендаціями від МОН. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/03/11/1_9-154.pdf .

випадках шляхом ущільнення графіку освітнього процесу, а також виконання працівниками закладів освіти іншої роботи (організаційно-педагогічної, методичної, наукової тощо) (крім закладів дошкільної, позашкільної освіти та установ освіти)»²⁸.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових спеціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)»²⁹, доповнював ЗУ «Про освіту» тим, що тривалість навчального періоду встановлюється спеціальними законами, а у випадку карантину дату та початок його закінчення визначає Кабінет Міністрів України.³⁰ На основі цього закону було прийнято низку підзаконних актів КМУ, зокрема постанова №392 від 20 травня 2020 року «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»³¹.

Інституціями, які найчастіше регулюють питання проведення дистанційного формату освіти, а також впливають на навчальний процес являються: Кабінет Міністрів України та Міністерство освіти та науки України.

1.2.1 Законодавча база

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових спеціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 28.04.2021р., № 540-IX.

²⁸ Наказ №406 16.03.2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0406729-20#Text>.

²⁹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових спеціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

³⁰ Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину. Київ – 2020. С. – 23. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/09/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020.pdf>.

³¹ Постанова №392 від 20 травня 2020 року «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text>.

Закон України «Про освіту». від 21.11.2021 р., №2145-VIII.

Постанова № 211. Кабінету Міністрів України (2020, 11 березня). Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19.

Наказ Міністерства освіти та науки України №406 16.03.2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19».

Наказ Міністерства освіти та науки України №466 25.03.2013 року «Про затвердження Положення про дистанційне навчання».

Наказ Міністерства освіти та науки України №1115 08.09.2020 року «Деякі питання організації дистанційного навчання».

1.2.3 Інституційна база

Кабінет Міністрів України;

Міністерство освіти та науки України;

Міністерство охорони здоров'я України;

Верховна Рада України;

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій;

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

Громадська Організація «Освіторія»;

Центр Інноваційної Освіти «Про.Світ».

1.3. Світовий досвід розвитку дистанційної освіти та онлайн навчання

США належать до числа країн з високорозвиненими цифровими технологіями в плані забезпечення вищих навчальних закладів комп'ютерною технікою та вміння володіти нею усіма учасниками навчального процесу. З цього виникає інтерес нашої сторони у вивченні питання розвитку дистанційної форми навчання в Америці. Розвиток дистанційного навчання в США

розпочався заздалегідь пандемії коронавірусу і вже у 2004 році 90% університетів та коледжів мали свої веб-ресурси та навчальні платформи.³²

На даний момент 65% університети США ввели в свою стратегію розвитку дистанційне навчання.³³ У 2012 році представники Гарвардського університету і Массачусетського технологічного інституту запустили спільний проект дистанційного навчання edX, де кожен виділи по 30 млн. долларів. Станом на 2014 рік до цього проекту приєдналося 50 закладів з різних країн світу з активними користувачами у кількості 3 млн. осіб.³⁴ Тобто ці кроки в США були введені завчасно і розвиток дистанційного навчання буде на куди вищому рівні, аніж в Україні чи інших державах Європи.

Аналіз курсів дистанційного навчання у найкращих закладах освіти США показує, що вони мають приблизно однакову побудову. Притримуючись певного курсу, освіта в США буде зручною для освоєння студентами. Розроблена система дистанційної форми навчання, яка має певні базові потреби – індивідуально-орієнтований підхід навчання, використання комп'ютерних і цифрових технологій, модульно-блочна система навчання, рівноцінність між дистанційним та традиційним форматами навчання. Для США перехід на дистанційне навчання внаслідок поширення пандемії COVID-19 не був настільки тривожним, як для України. Цьому допомогла поступова цифровізація освіти та науки.³⁵

Із введенням дистанційного навчання у США до пандемії коронавірусу, заняття у дистанційному форматі проводили тьютори. Тьютори – це особи, які проводять індивідуальні або групові лекції, семінари і тп. Часто це були аспіранти або помічники професорів та викладачів університетів. В їх

³² Сень Л.В. Особливості дистанційного навчання студентів в США. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/1_sen_.doc.htm.

³³ Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті. Національний інститут стратегічних досліджень. 17.12.2014. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/svitoviy-dosvid-rozvitku-distanciy-nikh-form-osviti-u>.

³⁴ Там само.

³⁵ Сень Л.В. Особливості дистанційного навчання студентів в США. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/1_sen_.doc.htm.

обов'язки входило не лише проведення занять, а й оцінювання системи проведення дистанційної форми. За допомогою опитувань та відгуків вони покращували цю систему протягом років. У випадку, якщо студент не володів цифровими технологіями – тьютор допомагав йому у навчанні.³⁶ Тьютор був би неабияк потрібен для українських ЗВО на сьогодні. Враховуючи нестабільність у проведенні дистанційного навчання та у низьких навичках володіння цифровими технологіями студентами та викладачами, додаткові курси від тьюторів допомогли би вирішити ці питання.

Проте, на момент пандемії ситуація в США склалася не дуже позитивна. Хоч і розвиток дистанційного навчання розпочався завчасно – успішність студентів під час карантинних обмежень стала на порядок нижчою. Причиною цього, за результатами опитування викладачів США, є те, що під час розробки освітньої політики не враховувалися їх думки. Вони вказують на те, що їх закликали на безоплатній основі докладати максимум зусиль для створення нових підходів викладання, які відрізнялись від онлайн-формату.³⁷

Можна очікувати падіння якості освіти навіть, враховуючи те, що країна готова до дистанційного формату навчання на прикладі США. Країна вводила таку систему задалеко до самої пандемії, але якість навчання все одно просідала.

Ще у 2014 році Велика Британія продемонструвала підтримку студентів на період проведення навчання в онлайн-форматі. Проводилася політика щодо зниження вартості навчання, тобто у дистанційному форматі ціна значно нижча, аніж на стаціонарному. Частка оплати студентів за навчання становила 15% загального фонду, а уряд вносив 85%. «У програмах навчання без надання вченого ступеня плата за навчання становить дві третини, а третина

³⁶ Сень Л.В. Особливості дистанційного навчання студентів в США. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/1_sen_.doc.htm.

³⁷ The teachers have something to say: Lessons learned from U.S. PK-12 teachers during the COVID-impacted 2020-21 School Year. URL: <https://edaxiv.org/h8gac>.

фінансується за рахунок спеціальних грантів. Плата за вивчення точних наук на 25 % більша, ніж за соціальні чи мистецькі курси».³⁸

Під час пандемії близько 40% британських студентів задумувалися щодо припинення навчання, аргументуючи це тим, що зменшилась кількість зустрічей викладачів зі студентами та з'явився більший обсяг навчального матеріалу на дистанційному форматі.³⁹ Проте, університети Британії (140 ВНЗ) «попередили уряд не сприймати витримку студентів у нових умовах навчання як належне і закликали до повного відновлення навчання в університетах після пом'якшення епідеміологічної ситуації».⁴⁰

Загалом перехід до онлайн-формату навчання у Великій Британії не був особливо критичним. Виникали проблеми з навчальними платформами та навантаженнями на них, враховуючи кількість активних користувачів. Університети заздалегідь створили та використовували свої платформи, тому різкий перехід на дистанційне навчання не був тривожним.⁴¹ Єдиними скаргами, які найчастіше лунали зі сторони студентів та викладачів – брак соціальної взаємодії.

Польща практикувала дистанційне навчання завчасно і входить до числа держав з найрозвиненішою системою освіти у світі. Міністерство науки та вищої освіти Республіки Польща надало рекомендації щодо функціонування вищих навчальних закладів на період карантину. Інформація, яка була надана міністерством, стосується всіх університетів та студентів, в тому числі іноземців. Ті спеціальності, які не можуть проводити процес навчання у дистанційному форматі повинні бути проведені після періоду карантину.

³⁸ Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті. Національний інститут стратегічних досліджень. 17.12.2014. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/svitoviy-dosvid-rozvitku-distanciynikh-form-osviti-u> .

³⁹ 40 per cent of students 'seriously considered' dropping out of university during pandemic, poll suggests. INDEPENDENT. 13.04.2021. URL: <https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/university-coronavirus-pandemic-quit-poll-b1830652.html> .

⁴⁰ Там само.

⁴¹ «Несправжня освіта». Як пандемія викрила проблеми онлайн-навчання. 05.09.2020 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54039740> .

У Польщі надається психологічна підтримка студентам, які важко переживають різкий перехід на іншу форму навчання. При кожному університетів цілодобово працюють центри психологічної допомоги.

Здебільшого рішення щодо проведення навчального процесу та комунікації, університети приймають самостійно. Деякі заклади освіти мають свої особисті навчальні платформи, а інші використовують Zoom, Microsoft Teams та часто Moodle.

Чимала кількість університетів досить відповідально віднеслась до переходу на дистанційний формат навчання. Наприклад у Варшавському університеті економіки та гуманітарних наук кожен викладач зобов'язаний задокументувати свій робочий час. Викладачі повинні бути на постійному зв'язку з університетом та студентами і оперативно відповідати на листи надіслані е-поштою. У дистанційному режимі середній графік роботи повинен становити 8 годин і 5 днів на тиждень.⁴²

Ряшівський університет зобов'язав викладачів знаходитися у стінах університету та без невинновданої затримки відповідати на всі е-листи та питання на навчальних платформах. Усі процеси, які відбуваються на дистанційному навчанні повинні фіксуватися та зберігатися.

Університет імені Кардинала Стефана Вишинського зобов'язав викладачів не лише проводити заняття доступними методами, а й готувати індивідуальні навчальні матеріали в цифровому форматі – аудіозаписи лекцій, відеозаписи, презентації зі звуковим супровідом, які надалі будуть завантажуватися на систему Moodle.⁴³ Така процедура була б доволі корисною в Україні, Враховуючи низьку якість підключення до Інтернету в багатьох регіонах.

⁴² Жорсткий карантин в країнах ЄС: як організували дистанційне навчання країни – сусіди. 06.04.2020 р. URL: <https://cuesc.org.ua/novini/zhorstkij-karantin-v-krayinah-yes-yak-organizovali-distantsijne-navchannya-krayini-susidi/> .

⁴³ Там само.

Університет імені Адама Міцкевича розробив безкоштовний курс щодо використання інформаційних технологій, який допомагає викладачам більш детально ознайомитися з цифровими носіями та технологіями.

Отже, більшість університетів країн-сусідів, США, Велика Британія були більш-менш готові до переходу на дистанційний формат навчання, хоч він і також не був легким. Проявляється просадка якості освіти в плані успішності студентів, проте їх системи були готові до проведення навчальних курсів на цифрових платформах.

Висновки до розділу 1

Отже, ми можемо побачити, на основі проаналізованих нами матеріалів, що розвиток цифрової освіти в Україні на даний момент в процесі. До пандемії COVID-19 більшість закладів освіти не турбувалося питанням модернізації своєї матеріально-технічної бази та розробки навчальних платформ. Концепція розвитку цифрових технологій повинна забезпечити процес формування нової системи освіти, яка буде відрізнятися від традиційної.

Дистанційне навчання не є поширеним способом здобуття освіти в Україні, саме в тому значенні, яке ми зазначили у своїй роботі. Розмежування онлайн-навчання та дистанційного навчання дало нам змогу зрозуміти, який з цих способів є найбільш поширеним в Україні. При цифровому розвитку України та при створенні нових систем здобуття освіти, такий спосіб навчання як дистанційний, може користуватися попитом, особливо у людей старшого віку. Це передусім індивідуальний розклад занять, самостійне опрацювання матеріалів та дистанційна перевірка знань. Онлайн-навчання – традиційна форма, яка була переведена в онлайн і є аналогом денної форми навчання у закладах вищої освіти. Вона потребує більшої уваги за рахунок проведення занять по розкладу, відвідування лекцій, проходження семінарів, тощо.

Законодавча база реалізації політики цифрового розвитку на даний момент є достатньою для її втілення. На їх основі навчальні заклади мають змогу проводити та переводити своє навчання у зручний для них оцифрований спосіб, проте підготовка кадрів від студентів/учнів до вчителів/викладачів для опановування матеріально-технічної бази потребує часу.

Досвід іноземних навчальних закладів демонструє нам запізнілість української освітньої системи в питанні цифрового розвитку. При вчасному створенні законодавчої бази чи бажанні університетів, українська система освіти на даний момент була би повністю готовою до цифрового способу надання освітніх послуг.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Вплив війни на освіту

Війна, яка розпочалася у 2014 році, стала серйозним викликом для української освіти через появу внутрішньо переміщених осіб. Через анексію Криму та втрату частини територій Донецької та Луганської області, кількість людей, які змушені були покинути своє постійне місце проживання та переїхати в іншу частину України сягнуло великої позначки.⁴⁴ «Станом на вересень 2016 року така кількість становила 1 703 932 особи».⁴⁵ Термін внутрішньо переміщена особа найчастіше використовується у нормативно-правових актах і Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» дає таке визначення:

«Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру».⁴⁶

До 2014 року в Україні не було законодавчої бази щодо захисту прав і свобод ВПО, яка б регулювала питання соціального захисту чи в наданні освітніх послуг. Лише в червні 2014 року було затверджено «План заходів, пов'язаних із соціальним забезпеченням громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції», де було зазначено, що потрібно «забезпечити

⁴⁴ Тимчук Л. І. Забезпечення доступу до освіти як умова успішної соціалізації внутрішньо переміщених осіб. С. 237. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19936/Tymchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

⁴⁵ Ключові засади державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/klyuchovi-zasadi-derzhavnoi-politiki-u-sferi-zabezpechennya-prav-i-svobod>.

⁴⁶ Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

щодо громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції: сприяння у продовженні навчання та здобуття освіти».⁴⁷ Ці обов'язки повинні були виконуватися Міністерством освіти та науки України, державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування.⁴⁸

У цей момент держава та суспільство стикнулися з проблемою, яку потрібно було терміново вирішувати і одним із прикладів є Київська школа №309 – у вересні 2014 року вона прийняла більше 200 дітей, які були ВПО із Донецької та Луганської областей.⁴⁹ Директор цієї школи зазначила, що навантажень на бюджет не було, тому що вони не відкривали окремих класів, а заповнили свої. Хоча це і було додаткове навантаження на вчителів, адже кількість учнів у класі могла збільшитися на 4%, проте заклади не потребували виділення додаткових коштів і така ситуація виникла по всій території України.⁵⁰

Як ми раніше згадували, нормативно-правових актів, до 2014 року, щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні не було, проте влада змогла відпрацювати весь необхідний «алгоритм реагування на екстерно виниклу ситуацію із забезпеченням прав на навчання».⁵¹ Центральний орган виконавчої влади, згідно статті 11, частини 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»:

«1) створює умови для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної освіти, професійно-технічної, вищої освіти з урахуванням відомостей щодо внутрішнього переміщення осіб;

⁴⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України № 588-р 11.06.2014. «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2014-%D1%80#Text> .

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Війна і право на освіти: у МОН працюють над новим законом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26709017.html> .

⁵⁰ Там само.

⁵¹ Тимчук Л. І. Забезпечення доступу до освіти як умова успішної соціалізації внутрішньо переміщених осіб. С. 240. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19936/Tymchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

2) здійснює в межах повноважень координацію діяльності органів виконавчої влади, у тому числі органів управління освітою місцевих державних адміністрацій, та органів місцевого самоврядування з метою забезпечення реалізації права на освіту внутрішньо переміщених осіб;

3) координує діяльність місцевих органів управління освітою в частині формування оптимальної мережі дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів та забезпечує формування оптимальної мережі професійно-технічних навчальних закладів, експериментальних навчальних закладів для задоволення освітніх потреб населення з урахуванням потреб внутрішньо переміщених осіб;

4) формує щороку пропозиції та доводить до підпорядкованих навчальних закладів державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів для державних потреб з урахуванням кількості внутрішньо переміщених осіб.

5. Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, забезпечує відповідно до законодавства здійснення заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, евакуації населення, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації.

6. Центральні органи виконавчої влади здійснюють аналіз стану реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та подають Кабінету Міністрів України відомості щодо витрат та заходів, необхідних для реалізації вимог цього Закону.

7. Центральні органи виконавчої влади на виконання цього Закону здійснюють обмін інформацією на безоплатній основі в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, а також взаємодіють з громадськими об'єднаннями, волонтерськими, благодійними організаціями, іншими юридичними та фізичними особами з питань забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».⁵²

Забезпечення стипендіями для внутрішньо переміщених осіб, які навчалися у ВНЗ України відбувалося належним чином і був відпрацьований певний механізм.⁵³ Станом на 2017 рік у Національному університетів «Львівська політехніка» навчалось 142 студенти, які були ВПО, 94 з яких отримували гарантовану державою соціальну стипендію.⁵⁴ Міністерство освіти та науки України, також реалізовувало механізми реалізації права на освіти за допомогою листів, наприклад у листі МОН «Про забезпечення права

⁵² Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

⁵³ Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13343/30.pdf>.

⁵⁴ Там само.

на освіту дітям з особливими освітніми потребами, з числа переселенців із місць проведення антитерористичної операції» було зазначено:

«У зв'язку з тим, що із зони проведення антитерористичної операції евакуйовано до різних регіонів країни певну кількість дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів, звертаємо увагу на необхідність забезпечення належних умов їх утримання, навчання та виховання з урахуванням потреб та можливостей таких дітей, чуйного та толерантного ставлення до них з боку педагогів, учнів та їх батьків».⁵⁵

Тобто, ми бачимо з боку МОН регулювання питання, проте повноваження та обов'язки накладаються на органи місцевого самоврядування, управління освітою та директорат шкіл. Такий лист не є поодиноким випадком, адже через пів року Міністерство освіти та науки України написало лист «Щодо зарахування учнів та вихованців, батьки яких змінюють місце проживання, до навчальних закладів у 2013-2014 навчальному році», де були рекомендації директорату навчальних закладів:

- « - забезпечити прийом цих дітей до дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів за місцем проживання або тимчасового перебування;
- здійснювати прийом дітей до дошкільних навчальних закладів без попередньої електронної реєстрації; для прийому дітей до дошкільного навчального закладу (групи) компенсуючого типу додатково забезпечувати подання висновку психолого-медико-педагогічної консультації, територіального лікувально-профілактичного закладу чи тубдиспансеру, направлення місцевого органу управління освітою;
- зарахування учня (вихованця) до загальноосвітнього навчального закладу, до певної групи, класу здійснювати за заявою батьків; у разі необхідності – після проведення співбесід з вихователями, вчителями або проведення індивідуального психолого-медико-педагогічного обстеження для визначення рівня навчальних досягнень учня (вихованця);
- у разі відсутності свідоцтва про народження дитини сприяти батькам у його подальшому поновленні у встановленому законодавством порядку;
- у разі відсутності особової справи учня, документів про рівень його навчальних досягнень, медичної картки після зарахування учня (вихованця) направляти

⁵⁵ Лист № 1/9-445 Міністерства освіти та науки України. 04 вересня 2014 року. «Про забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, з числа переселенців із місць проведення антитерористичної операції». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42706/.

письмовий запит до місця його попереднього навчання з проханням про їх надання».⁵⁶

Якщо в університетах ситуація була більш-менш стабільною щодо зарахування абітурієнта-переселенця з наданням соціальної стипендії, то у школах та дитячих садках були проблеми. Були виявлені факти, з боку керівників навчальних закладів, які прямо суперечать рекомендаційним листам МОН. Це були відмови у оформленні дитини в дитячий садок, відмови брати дітей до школи тільки через те, що вони переселенці. Аргументація таких дій, скоріше, була як формальна причина пояснення без ґрунтовних на це підстав: «відсутність місць; відсутність права на першочергове зарахування – на загальних умовах з місцевими дітьми; невідповідність рівня підготовки дитини статусу закладу (для гімназій/ліцеїв тощо); небажання брати саме переселенців».⁵⁷

Ми вище згадали про те, що в університетах не було виявлено фактів не зарахування абітурієнта через те, що він внутрішньо переміщена особа, проте були інші проблематичні випадки в процесі навчання зі студентами. Найбільш поширеними були такі проблеми як:

«– необхідність ліквідації академічної різниці, яка в окремих випадках становила велику кількість навчальних дисциплін.

– перезарахування раніше складених предметів. У зв'язку із відсутністю завірених копій залікових книжок, оригіналів особових справ тощо, вищі навчальні заклади часто відмовляють студентам у перезарахуванні раніше складених предметів, що спричинює збільшення академічної заборгованості;

– неможливість отримання оригіналів документів із попереднього місця навчання. Також студенти-переселенці гостро відчують таку соціально-економічну проблему, як відсутність достатньої кількості місць у студентських гуртожитках».⁵⁸

Можемо стверджувати, що процес надання освітніх послуг внутрішньо переселеним особам був відповідальністю виключно навчальних закладів та,

⁵⁶ Лист № 1/9-171 Міністерства освіти та науки України. 24 березня 2014 року. Щодо зарахування учнів та вихованців, батьки яких змінюють місце проживання, до навчальних закладів у 2013-2014 навчальному році. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/40370/.

⁵⁷ Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13343/30.pdf>.

⁵⁸ Там само.

подекуди, органів місцевого самоврядування. Повна реалізація надання таких послуг могла бути при контролі з боку територіальної громади чи локальних освітніх установ для уникнення фактів відмови у зарахуванні в навчальний заклад.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року в Україну спричинило масову паніку по всій території держави. Наступного дня Міністерство освіти та науки України рекомендувало призупинити освітній процес у всіх навчальних закладах терміном на два тижні. Цей крок мав на меті убезпечити всіх учасників освітнього процесу.⁵⁹ Такий крок був безальтернативним і не має права на оцінку, адже станом на 25 лютого низка міст та сіл опинилися під тимчасовою окупацією. «Більше 10 мільйонів людей вимушені були покинути свої домівки: 6,5 мільйона у межах країни, 3,9 мільйона виїхали за кордон. Більшість із цих людей — жінки та діти. ЮНІСЕФ повідомляє, що більше половини українських дітей — 4,3 мільйона з 7,5 — вимушені були покинути свої домівки через війну».⁶⁰

Станом на 15 червня 2022 року в Україні зруйновано 194 заклади освіти та 1778 було пошкоджено.⁶¹ МОН створило інтерактивну мапу (Додаток А), де щодня оновлюється інформація про пошкодженні навчальні заклади, додатково там розміщують фотографії пошкоджених шкіл чи університетів (Додаток Б).



(додаток А, Б)

⁵⁹ Сергій Шкарлет: всім закладам освіти рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули на два тижні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-vsime-zakladam-osviti-rekomendovano-pripiniti-osvitnij-proces-ta-ogolositi-kanikuli-na-dva-tizhni> .

⁶⁰ Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/> .

⁶¹ Інтерактивна мапа зі зруйнованими та пошкодженими закладами освіти. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/> .

Ситуація в країні загострювалась щоденно, проте «з 14 березня освітній процес в областях, де безпекова ситуація це дозволила, почав відновлюватися».⁶² Заклади освіти спільно з органами місцевого самоврядування на свій розсуд приймали рішення у якому форматі проводити навчання. Проте, варто зауважити, що школи та університети були більшою мірою підготовленими до такої ситуації в плані надання освітніх послуг у цифровому форматі. Пандемії COVID-19 кардинально змінила процес навчання у період карантину, тому більшість закладів освіти проводили онлайн-формат навчання. Більше того, МОН рекомендувало відновити навчання в університетах саме в онлайн чи дистанційному форматі зі встановленням особливих умов навчання для тих студентів, які «перебувають в лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю, і внести зміни до затвердженого графіка освітнього процесу з урахуванням поточних змін».⁶³

28 березня 2022 року, Міністерство освіти та науки України видало наказ «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану»⁶⁴, який став одним із найголовнішим цього року для вчителів.⁶⁵ Згідно цього наказу:

«Органам управління у сфері освіти місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, зокрема у підпорядкуванні яких перебувають заклади загальної середньої освіти (далі - заклади освіти) та установи освіти (далі - органи управління у сфері освіти), забезпечити та організувати: 1) зарахування здобувачів загальної середньої освіти, які вимушені були змінити місце навчання та/або проживання (перебування) і проживають (перебувають) в Україні чи за її межами (далі - здобувачі освіти), до закладів освіти за заявою (її сканованою копією чи фотокопією), що подається до закладу освіти одним з батьків, опікуном, іншим законним представником, родичем здобувача освіти

⁶² Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>.

⁶³ Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу у закладах освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-u-zakladah-osviti>.

⁶⁴ Наказ Міністерства освіти та науки України №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану». 28 березня 2022 року. URL: [file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20(1).pdf).

⁶⁵ Війна і школи: на що ще чекати вчителям та учням у 2022 році. URL: <https://osvitoria.media/experience/shho-novogo-chekaye-na-shkoly-u-2022-rotsi-3/>.

або повнолітнім здобувачем освіти наочно, факсом, електронною поштою, іншими засобами зв'язку чи у будь-який інший спосіб (за вибором заявника); 2) здобуття загальної середньої освіти для здобувачів освіти за будь-якою формою, що може забезпечити заклад освіти та є найбільш безпечною для них; 3) оплату праці працівників закладів освіти та установ освіти (далі - працівники) незалежно від їх поточного місця проживання (перебування) в Україні чи за її межами, у тому числі шляхом прийняття рішення (розпорядження, наказу) про оголошення простою у закладах освіти, що не можуть здійснювати освітню діяльність внаслідок збройної агресії російської федерації; 4) проживання здобувачів освіти та осіб, які їх супроводжують (батьків, опікунів, інших законних представників, родичів тощо), працівників закладів освіти та установ освіти у пансіонах, гуртожитках тощо та їх харчування у разі подання відповідної заяви; 5) працевлаштування працівників на вакантні посади (за наявності) у разі подання відповідної заяви; 6) ведення окремого обліку та формування реєстрів здобувачів освіти за місцем їх перебування (навчання), що мають містити таку інформацію: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, місце проживання (перебування), місце навчання (заклад освіти), попереднє місце проживання (перебування), попереднє місце навчання (заклад освіти), форму здобуття освіти, належність до категорії осіб з особливими освітніми потребами; 7) прийом закладами освіти заяв (сканованих копій чи фотокопій) щодо надання інформації про отримані в Україні документи про загальну середню освіту (незалежно від місця їх отримання), поданих у будь-який спосіб за вибором заявника, а саме, здобувачем освіти, його законним представником (одним з батьків, опікуном тощо) чи родичем, за наявності підтверджуючих документів особи, їх узагальнення та надсилання державному підприємству «Інфоресурс» протягом трьох робочих днів з дня надходження відповідних заяв».⁶⁶

Варто виділити увагу іноземних закладів освіти щодо студентів України, тому що вони запропонували безліч можливостей для учасників освітнього процесу. Очільники міністерств Литви, Естонії, Латвії запропонували українським студентам навчатися в їх закладах освіти, а саме: «дитячі садки; загальноосвітні школи для дітей і молоді; середні школи, професійно-технічні училища, вищі навчальні заклади прикладних наук і університети; школи за інтересами, загальноосвітні школи та відкриті молодіжні центри, у яких навчаються діти віком від 7 років; відкриті молодіжні центри та молодіжні організації для осіб віком 7-26 років».⁶⁷ Польща також запропонувала

⁶⁶ Наказ Міністерства освіти та науки України №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану». 28 березня 2022 року. URL: [file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20(1).pdf).

⁶⁷ Очільники міністерств Естонії, Латвії та Литви запропонували освітні можливості для дітей та молоді з України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ochilniki-ministerstv-estoniya-latviya-ta-litvi-zaproponovali-osvitni-mozhливosti-dlya-ditej-ta-molodi-z-ukrayini>.

українським студентам продовжити навчання в їх університетах, а викладачам з України надали можливість працювати в них.⁶⁸

У 2021 році Міністерство освіти та науки України визначило пріоритетні завдання у наданні освітніх послуг на 2022 рік.⁶⁹ Проте війна внесла свої корективи і з'явилися нововведення, такі як: виділення коштів на відновлювання пошкоджених навчальних закладів; забезпечення навчальних закладів укриттями на випадок повітряної тривоги чи інших непередбачуваних ситуацій; перехід на підручники в онлайн-форматі, тощо.⁷⁰

Раніше в Україні вже була евакуація університетів з тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей – прикладом є Донецький національний університет, викладачі та студенти якого переїхали у Вінницю. Хоча й в університеті бракувало матеріально-технічної бази для проведення повноцінного навчального процесу (відсутність комп'ютерної техніки, лабораторного обладнання, навчальної літератури), проте він зміг зберегти життя своїх студентів та працівників.⁷¹ Зараз цей процес повторюється і вже було евакуйовано Державний біотехнічний університет (Харків), Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (Сєвєродонецьк), Луганський медичний університет (Рубіжне), переїзд цих університетів відбувається на західні території України.⁷²

Загалом, Україна була підготовленою до такої ситуації внаслідок практичного досвіду в попередні роки. Міністерство освіти та науки України підготувало необхідні нормативно-правові акти щодо внутрішньо переселених осіб ще у 2014 році, а пандемія коронавірусу застала українські

⁶⁸ Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>.

⁶⁹ Пріоритетні завдання Міністерства освіти та науки України на 2022 рік, які потребують залучення додаткової підтримки Партнерів з розвитку. URL: <https://drive.google.com/file/d/1via2dVfpDtLciO0118Bv5mNeqqp8YEqX/view>.

⁷⁰ Війна і школи: на що ще чекати вчителям та учням у 2022 році. URL: <https://osvitoria.media/experience/shho-novogo-chekaye-na-shkoly-u-2022-rotsi-3/>.

⁷¹ Війна і право на освіти: у МОН працюють над новим законом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26709017.html>.

⁷² Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>.

заклади освіти оцифрувати свою освітню систему, що допомогло продовжити навчальний процес під час воєнного стану у 2022 році.

2.2. Цифровий розвиток освіти на прикладі університетів України

Цифровий розвиток освіти в Україні розпочався ще до пандемії коронавірусу COVID-19, проте набув широкої популярності після нього. Вищі навчальні заклади створювали сайти для дистанційного та онлайн навчання на подібні ресурсу DistEdu, як у Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Такі ресурси створюються на базі Moodle, що є «модульним навчальним середовищем або системою управління навчанням, або просто платформою для навчання, яка надає викладачам та студентам великий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного».⁷³

Ця платформа допомагає вести діалог та співпрацювати студентам з викладачами, а також викладати матеріали для навчання і проводити перевірку знань. Популярність Moodle закладена в його простоті, адже опанування ресурсу можливе будь-ким на рівні інтуїції, проте особливості цього сервісу потребують детальнішого вивчення.⁷⁴

Цифровізація вищих навчальних закладів, як ми писали раніше, активно розпочалася після пандемії коронавірусу і тому, на даний момент, більшість закладів в процесі цифрового розвитку та створюють стратегії по модернізації. Прикладом такої модернізації є стратегія розвитку Харківського регіону, яка передбачає перехід до цифрових інструментів на основі традиційного навчального процесу.⁷⁵ Цікавим являється той факт, що це питання стосується цілого регіону, а не окремих вищих навчальних закладів. Така позиція

⁷³ Організація дистанційного навчання в Moodle. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/72285/.

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Цифровізація вищої освіти у стратегії розвитку Харківського регіону. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/23.01.2020/Tezy_23_01_2020-19.pdf.

аргументується тим, що Харківська область має найбільшу кількість ВНЗ та студентів, після Київської.⁷⁶

«Університети мають перейти не тільки до цифрових інструментів у традиційному навчальному процесі, а й до повністю нових цифрових моделей навчання; розробити програми цифрової трансформації для забезпечення конкурентоспроможності освітньої, науково-дослідної та господарської діяльності на національному та світовому рівнях».⁷⁷

Варто розуміти одну неймовірно важливу деталь – більшість стратегій розвитку вищих навчальних закладів, у питанні цифровізації системи освіти, розраховані на короткострокову перспективу в приблизно три роки. Інші можуть цей час збільшити до десяти років. Такі плани та стратегії розробилися університетами після пандемії коронавірусу COVID-19 в 2020-2021 роках, тобто фактично ці стратегія і є розвитком цифрового потенціалу, який вже втілюється і буде розвиватися.

Перед тим як перейти до наглядного прикладу стратегій цифровізації українських вищих навчальних закладів, варто описати, чому це процес є неймовірно важливим для української системи вищої освіти. Адже при цифровізації буде спрощено чимало процедур для навчання чи при вступі у ВНЗ.

«На важливість цифрових компетентностей вказують і кращі світові практики. Так, Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 22 травня 2018 року ухвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, в якому цифрова компетентність визнана однією з 8 ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності громадян ЄС. Цифрова компетентність є ключовою в умовах четвертої промислової революції. Цей термін включає в себе впевнене, критичне та відповідальне використання і взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у суспільному житті. Він охоплює такі поняття як інформаційна грамотність та медіаграмотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпека (включаючи захист персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпеку), а також розв'язання різнопланових проблем і навчання протягом життя».⁷⁸

⁷⁶ Цифровізація вищої освіти у стратегії розвитку Харківського регіону. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/23.01.2020/Tezy_23_01_2020-19.pdf.

⁷⁷ Там само. С. 94-95.

⁷⁸ Концепція розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України. Кабінет Міністрів України. URL: <https://cutt.ly/FJ1Md3b>.

Іншим важливим аспектом являється взаємодія та інтеграція університетських спільнот. При активному цифровому розвитку університети можуть об'єднувати свої ресурси для спільної реалізації проектів чи програм; створювати мережеві університети, де навчання буде проходити в дистанційному форматі у чіткому ланцюжку взаємовідносин адміністрації вищого навчального закладу з роботодавцями.⁷⁹

Наукова кооперація між університетами підвищує рівень конкурентоспроможності, більше того така співпраця можлива з іноземними закладами освіти і при хорошій цифровізації це матиме набуття розвитку. Можливі різні створення мереж і прикладами можуть бути:

- «— науково-виробничі мережі, створювані відповідно до науковотехнологічної політики транснаціональних корпорацій. ТНК намагаються контролювати створення нових технологій, експериментальні розробки й надання інжинірингових послуг, виробництво і збут наукоємних продуктів;
- науково-освітні мережі на базі університетів, які взаємодіють з іншими навчальними закладами у рамках регіональних чи міжнародних зв'язків і мають державний або приватний статус. Реформування ЗВО на принципах мережевої науково-дослідницької організації приводить до виникнення «віртуальних університетів», або «невидимих коледжів»;
- освітньо-бізнесові мережі на базі провідних університетів та інноваційних компаній в межах перспективних напрямів досліджень. Можливі розбіжності між науковою, освітньою та виробничою діяльністю коригує держава».⁸⁰

На теперешній час кількість вищих навчальних закладів доволі висока (212 державних університетів) і їхня кількість збільшується, коли студентів стає все менше.⁸¹ При такій чисельності, державного фінансування університетів хватає лише «утримання матеріальної бази, базові зарплати та комунальні платежі»,⁸² а при цифровізації необхідно збільшувати ці розходи для підвищення заробітних плат, закупівлю цифрової техніки та для фінансування досліджень, які проводяться науковцями.

⁷⁹ Цифровізація вищої освіти у стратегії розвитку Харківського регіону. С. 94. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/23.01.2020/Tezy_23_01_2020-19.pdf.

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Освіта. Стратегія України 2030. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ%D1%97>.

⁸² Там само.

Є проблеми, які можуть вирішитися за рахунок цифровізації системи освіти, адже сьогодні вони не дають можливостей для підвищення якості освіти ВНЗ і роблять дипломи українських університетів неконкурентними. До прикладу такими проблемами є: «низький рівень фінансування університетів та викладачів порівняно з країнами ОЕСР, відсутність незалежної системи оцінювання якості освіти, корумпованість системи акредитації освітніх програм і спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій».⁸³

Сьогодні світовий тренд – це цифровий розвиток, в тому числі освіти. Інноваційні компанії разом зі студентами та університетами згодні в одному – традиційна форма навчання зазнає значних змін в найближчі 10-15 років.⁸⁴ Розвинуті країни на своєму досвіді довели те, що використання цифрових технологій у традиційному навчанні позитивно впливає на систему освіти і дана трансформація відбувалася за трьома напрямками: «взаємодія з клієнтом (студент, абітурієнт); оптимізація процесів; зміна бізнес-моделі».⁸⁵

Така трансформація можлива за взаємодією студентів з адміністрацією вищих навчальних закладів, адже їхні цілі повинні збігатися в результаті впровадження оцифрованої системи освіти. У даному випадку повинне створюватися цифрове середовище, де передбачається створення веб-ресурсів для комунікації студентів та викладачів, доступ до бази оцифрованих матеріалів (книги, дослідження, тощо), вирішення адміністративних питань.⁸⁶ За «Концепцією розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України», КМУ передбачив визначення цифрового середовища, де вказано, що

«цифрове середовище - середовище, що охоплює інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), включаючи Інтернет, мобільні та пов'язані з ними технології та пристрої, а також цифрові мережі, бази даних, контент та послуги, та яке використовується для взаємодії з іншими користувачами та доступу та публікації створеного контенту. У системі DigComp термін «цифрове

⁸³ Освіта. Стратегія України 2030. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ%D1%97>.

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Там само.

середовище» використовується як фон для цифрових дій без зазначення конкретної технології чи конкретного засобу». ⁸⁷

Більше того, при цифровізації системи освіти можливе використання штучного інтелекту від чат-ботів у месенджерах з найбільш поширеними запитанням та відповідями на них, до персоніфікації навчального процесу. Маючи цифровізовану систему, вищі навчальні заклади за допомогою штучного інтелекту можуть повідомляти студентів про певні проблеми з опануванням предметів і таким чином запобігти студента зниженням успішності. ⁸⁸

Розібравшись у важливості цифрового розвитку освіти, варто перейти до практики вищих навчальних закладів України. Як ми раніше зазначили, університети на даний момент розробляють стратегії та втілюють їх в життя. В числі таких університетів є «Університет менеджменту освіти», який розробив концепцію цифровізації державного закладу вищої освіти на 2021-2023 роки. На меті стоїть те, про що ми раніше згадували як обов'язкову частину цифровізації, а саме досягнення цифрової трансформації по усіх напрямках діяльності цього університету. ⁸⁹

Стан цифровізації університету на низькому рівні, тому що раніше, як і в більшості закладах освіти, не приділяли увагу закупівлі техніки по причині недостатнього фінансування. Тому питання модернізації і розвитку стоїть на першому місці для забезпечення належної підтримки основних напрямків наукової та освітньої діяльності. ⁹⁰ Цифрова техніка – не лише кабінети з комп'ютерами чи інтерактивними дошками – це забезпечення працівників закладу усіма сучасними офісними обладнаннями для успішного

⁸⁷ Концепція розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України. Кабінет Міністрів України. URL: <https://cutt.ly/FJ1Md3b>.

⁸⁸ Освіта. Стратегія України 2030. С. 26. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ%D1%97>.

⁸⁹ Концепція цифровізації державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» на 2021-2023 роки. С. 1. URL: http://umo.edu.ua/images/content/document/koncthciya_cifroviz.pdf.

⁹⁰ Там само.

електронного документообігу, використання хмарного сховища чи застосуванням корпоративної пошти.⁹¹

Напрями цифрового розвитку мають чітко встановитися для подальшого втілення і в стратегії Університету менеджменту освіти виділяються такі напрями:

- «1. Цифровізація управлінської діяльності: забезпечити планування цифрової стратегії Університету, оцінювання доцільності реалізації цифрових ініціатив; запровадити Інтернет-маркетинг освітніх послуг Університету; забезпечити поетапний перехід на електронний документообіг; створити умови для віддаленої роботи працівників Університету і здобувачів освіти; забезпечити моніторинг освітніх трендів та визначення умов адаптації Університету до змін.
2. Цифровізація освітньої діяльності: розширити співпрацю з науковими установами Національної академії педагогічних наук України, Міністерством освіти і науки України, закладами освіти різних типів і рівнів, суб'єктами індустрії інформаційних технологій для залучення до освітнього процесу науковців та фахівців-практиків; розробити освітньо-наукові, освітньо-професійні програми та програми підвищення кваліфікації з інформаційно-цифрових технологій в освіті для підготовки фахівців, що здобувають вищу освіту, та на курсах підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівних кадрів освіти; розгорнути єдину інформаційну платформу для комунікації учасників освітнього процесу і партнерів для формування бази знань; вивчити кращі практики, розробити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку цифрових технологій, зокрема: штучний інтелект, машинне навчання, мобільність та мобільне навчання, блокчейн і криптовалюти, хмарні та туманні обчислення, доповнена, віртуальна та змішана реальності, чат-боти та віртуальні помічники, Інтернет речей, робототехніка, захист даних та протидія кіберзлочинності тощо; створити електронні портфоліо науково-педагогічних працівників Університету.
3. Цифровізація наукової діяльності: інтеграція наукової діяльності Університету в європейський дослідницький простір шляхом участі у міждисциплінарних проектах, що зосереджуються на перспективних ідеях, технологіях та інноваціях; підключення Університету до Європейської хмари відкритої науки; створення та розвиток наукової цифрової інфраструктури Університету; цифровізація моніторингу впровадження результатів наукових досліджень; цифровізація студентської науки.
4. Залучення стейкхолдерів до співпраці з розроблення та реалізації освітніх програм та програм підвищення кваліфікації фахівців: створення програм навчання цифрових навичок для людей будь-якого віку, використовуючи можливості й концепції дистанційного навчання у партнерстві з академічними установами та роботодавцями; співпраця із ІТ-компаніями з питань цифрової трансформації освіти і науки в процесі підготовки, перепідготовки та

⁹¹ Концепція цифровізації державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» на 2021-2023 роки. С. 2. URL: http://umo.edu.ua/images/content/document/koncthciya_cifroviz.pdf.

підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників».⁹²

Поставлені завдання в стратегії цього університету демонструють нам те, що сьогодні у вищих навчальних закладах України є суттєва проблема з цифровим розвитком через певний застій за всі роки. Для забезпечення виконання усіх поставлених напрямків повинен бути контроль, тому можна провести SWOT-аналіз процесу цифрового розвитку університета, ввести вищеперелічені завдання в плани діяльності усіх структурних підрозділів університета.⁹³

Іншим прикладом може слугувати Київський університет імені Бориса Грінченка. В порівнянні з попереднім університетом він є на набагато вищому рівні цифрового розвитку. Був створений цифровий кампус, де зосереджена уся необхідна інформація в дистанційному чи онлайн форматах навчання. Як ми згадували раніше, популярними в українських університетах для зв'язку являються такі ресурси як Zoom чи Microsoft Teams, проте в університеті імені Бориса Грінченка використовується програмне забезпечення Webex, яке створює програми для веб-конференцій, відеоконференцій, уніфікованих комунікацій тощо.⁹⁴

Цифровий кампус являється веб-сайтом на якому зосереджені усі цифровізовані системи університету. Інформація на ньому окремо розподілена для викладачів та студентів з легким доступом до таких напрямків як: цифрова освіта, цифрове управління, цифровий простір, імідж та лідерство, інфраструктура та цифрова наука.⁹⁵ Кожен з даних напрямків має своє місце на сторінці веб-сайту з необхідною інформацією щодо профільного

⁹² Концепція цифровізації державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» на 2021-2023 роки. С. 3-4. URL: http://umo.edu.ua/images/content/document/konchciya_cifroviz.pdf.

⁹³ Там само. С. 5.

⁹⁴ Цифровий кампус Київського університету імені Бориса Грінченка. Система е-навчання. URL: <https://elearning.kubg.edu.ua/>.

⁹⁵ Цифровий кампус Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <https://digital.kubg.edu.ua/#osvitni-prohramy>.

призначення. Для кращого розуміння цієї цифровізації, рекомендується сканування QR-коду, який направить на сторінку цифрового кампусу:



(додаток В)

Концепція цифровізації цього університету була розроблена ще у 2020 році і її реалізація була передбачена на 2020-2022 роки. Як ми можемо побачити, цифровий розвиток даного закладу освіти вже на високому рівні, проте аналіз їх концепції необхідний для розуміння того чи була вона виконана згідно завдань.

Варто зазначити важливу деталь, у Київського університету імені Бориса Грінченка була висока матеріально-технічна база та ІТ-інфраструктура. Станом на 2020 рік у них було більше 900 комп'ютерів, 29 комп'ютерних класів та 92 аудиторії мали мультимедійні дошки.⁹⁶ Перелік програмного забезпечення також був на високому рівні:

«базове ПЗ для організації інфраструктури – операційні системи, офісне та антивірусне ПЗ: Microsoft Windows 7 Professional, Microsoft Windows 10 EducationPro, Microsoft Office 2010-2016, антивірус ESET EndpointAntivirus; серверне ПЗ для забезпечення роботи централізованих інформаційних сервісів - серверні операційні системи (Microsoft Windows Server), системи віртуалізації (Microsoft Hyper-V), антивірус ESET FileSecurity; спеціалізоване ПЗ для ведення бухгалтерського обліку та розрахунку заробітної плати – MeDoc, Freezvit; ПЗ навчального та науково-дослідного призначення: AdobeCreativeCloudforteamsAllApps, AdobeAudition CC forteams, AdobeAcrobatPro DC forteams, AdobePhotoshop CC forteams, AdobeIllustrator CC forteams, AdobeInDesign CC forteams, GrassValleyEdiusPro EDIUS Pro 9,

⁹⁶ Концепція цифровізації Київського університету імені Бориса Грінченка. С. 6. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_7/concept_digital-20.pdf

SoundForgeAudioStudio 13, Finale, CubaseArtist, Sibelius, SonyVegasPro, MathType, PS Imago SPSS Statistics, Microsoft O365ProPlusOpenFaculty».⁹⁷

Маючи такий перелік програмного забезпечення, стає зрозуміло, що цифровий розвиток у даному навчальному закладі розпочався ще до 2020 року, тому подальша інтеграція система освіти в цифровий вигляд була менш складною, аніж в інших навчальних закладах.

Щодо пріоритетів в цифровому розвитку, то їх кількість була меншою в порівнянні з попереднім університетом. Проте, враховуючи вищевказану нами думку, така ситуація була очікуваною. Перелік напрямів за концепцією Київського університету імені Бориса Грінченка:

«розвиток якісного відкритого інформаційно-освітнього середовища Університету; створення відкритої освітньої платформи; вдосконалення системи електронного навчання; впровадження вебінарів, онлайн семінарів, відео та онлайн лекцій, відеоконференцій; розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу; поетапний перехід до електронного документообігу; впровадження візуалізованих систем бізнес-аналітики для швидкого прийняття зважених рішень; впровадження персоніфікованого доступу в Інтернет через безпроводні керовані мережі; реалізація «віддалених робочих столів» співробітників через хмарні технології; створення цифрового кампусу з цифровими кабінетами здобувачів вищої освіти і співробітників; віртуалізація; кібербезпека».⁹⁸

Якщо ми проаналізуємо поставлені завдання з наявними блоками цифрової інфраструктури в Цифровому кампусі університета, то ми може побачити, що більшість поставлених завдань є виконаними станом на кінець першого кварталу 2022 року. Деякі напрямки ми фізично не зможемо перевірити, такі як: кібербезпека, безпроводний доступ до Інтернету, цифрова компетентність викладачів та студентів тощо. Проте, враховуючи виконані процеси, можна припустити, що інші напрями теж були втіленими в життя.

Лише на прикладі двох університетів ми можемо побачити кардинальну різницю між цифровим розвитком. Причиною цього може слугувати запізнiла реакція на цифрові технології зі сторони адміністрації, додатково до цього

⁹⁷ Концепція цифровізації Київського університету імені Бориса Грінченка. С. 6. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_7/concept_digital-20.pdf

⁹⁸ Там само. С. 3.

провиною являється халатність органів виконавчої влади, адже Міністерство освіти та науки України разом з Мінцифрою розробили стратегію цифровізації системи освіти лише після пандемії коронавірусу.

Обидва університети базуються в Києві з настільки великим контрастом у процесі цифровізації своєї системи освіти, тому наступний аналіз стратегії державного закладу буде про Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Як ми раніше згадували, Харківський регіон другий в Україні по чисельності закладів вищої освіти, саме тому він був обраний після двох кардинально різних київських університетів. Стратегія даного закладу освіти була затверджена 23 серпня 2021 року, що є найпізнішим терміном з усіх попередніх.⁹⁹

Ситуація по матеріально-технічному забезпеченню даного навчального закладу подібна до першого прикладу в нашому дослідженні. Ознайомившись з проблемами університету в плані цифрового розвитку, можна зробити висновки, що даний заклад не розвивав свою цифрову систему до 2021 року з урахуванням вже дворічних карантинних обмежень через пандемію коронавірусу. Більше того, даний навчальний заклад готує спеціалістів, які в подальшому будуть вчителями у середній школі.

Університет своєю байдужістю до підготовки майбутніх вчителів наражає на небезпеку не тільки свій заклад вищої освіти, а й заклади середньої освіти, де в майбутньому працюватимуть випускники з їхніми державними дипломами. Цей ланцюжок вкрай простий – студент педагогічного університету, який погано орієнтований в цифровому вимірі згодом стає вчителем у школі, де необхідні навички користування цифровими технологіями повинні передаватися учням. Якщо ж випускник університета неознайомлений з цифровізацією, то згодом школа повинна навчати цих педагогів опановувати цифрові технології на професійному рівні. З

⁹⁹ Стратегія цифровізації Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на 2021-2025 р.р. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Piojenn/Strategiya_zufrovizazii.pdf.

найважливіших аспектів, які негативно впливають на цифровий розвиток в університеті, можна виділити:

«відсутність сучасної техніки та достатнього покриття мережі «Інтернет» у закладах та установах системи освіти й науки; недоступність наукових ресурсів та інфраструктур; застарілий зміст освіти з навчальних предметів інформатичної галузі; незручність отримання послуг та сервісів у системі освіти; застаріле обладнання для отримання швидкісного доступу до інтернету; відсутність системи кібербезпеки університету; не спрямованість освітніх програм на формування необхідних цифрових компетентностей у майбутніх педагогічних працівників; відсутність якісного цифрового освітнього контенту для здобуття освіти; низький рівень цифрових компетентностей учасників освітнього процесу;».¹⁰⁰

Як ми раніше зазначили, стратегія даного університета розрахована на 4 роки, але враховуючи їхні проблеми у попередній не цифровізованій системі освіти, важко буде створити модель, яку вони ставлять за мету, а саме: «Цифровий університет, який є реалізатором навчальних програм та фокусується на гнучкості цифрових технологій, навчальних платформ, автоматизованій підтримці та доступі до якісної вищої освіти».¹⁰¹ Тобто, в кінцевому варіанті університет хоче отримати цифровізовану наукову, навчальну та виховну діяльність з інфраструктурою та процесами управління. Для того, щоб зрозуміти суть проблеми даного університету та підкріпити наші сумніви щодо поставленої мети, варто ознайомитися з їхніми напрямками цифровізації закладу освіти:

«упровадження системи е-навчання (е-деканат, е-розклад, е-вступ, електронний журнал оцінок, персональний кабінет студента, викладача, електронне портфоліо студента, викладача). Створення мобільного додатка для е-навчання (відповідно до бюджету); підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та співробітників із розвитку цифрових компетентностей. Організація внутрішньої сертифікації викладачів із розвитку цифрових компетентностей; розробка та затвердження рамки цифрових компетентностей педагогічних працівників (відповідно до бюджету); використання корпоративної електронної пошти а також надання доступу до комплексу програмного забезпечення MicrosoftOffice 365 (Outlook, OneDrive, Word, Excel, PowerPoint, OneNote, SharePoint, Teams, ClassNotebook, Sway, Forms) здобувачам вищої освіти, викладачам та співробітникам. Надання переліку сервісів для організації онлайн-занять в університеті: GoogleMeet (корпоративний), GoogleChat, GoogleHangouts, Google

¹⁰⁰ Стратегія цифровізації Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на 2021-2025 р.р. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Piojenn/Strategiya_zufrovisazii.pdf.

¹⁰¹ Там само.

Classroom. Розроблення відеоінструкцій для користувачів; • створення відкритих онлайн-курсів (МООС) із підвищення цифрової компетентності для саморозвитку здобувачів освіти та викладачів; забезпечення вільного доступу здобувачів освіти до електронних підручників; проведення тренінгів, вебінарів, майстер-класів для підвищення цифрової компетентності здобувачів освіти та викладачів; організація дистанційного навчання на платформі Moodle (оновлення її до останньої версії); навчання викладачів щодо створення дистанційних курсів на платформі Moodle; створення електронної бази випускових робіт здобувачів першого та другого рівня вищої освіти з автоматичною перевіркою на плагіат; удосконалення системи моніторингу працевлаштування випускників університету; упровадження системи е-конференція. Організація та проведення онлайнконференцій, зокрема формування інформаційного листа, реєстрація спікерів та учасників, завантаження доповідей і презентацій, розміщення відеотрансляції/запису, систематизація та оприлюднення матеріалів конференцій, їх швидке індексування; перевірка на виявлення збігів/ідентичності/схожості в наукових текстах засобами сервісів перевірки на плагіат Unicheck; оновлення платформи вебсайтів журналів університету до останньої версії; модернізація університетського репозитарію, е-каталогу; упровадження системи е-вибори (Вчена рада, захист дисертацій тощо); створення електронної системи аналізу наукової активності викладачів та здобувачів освіти; розробка електронного каталогу грантових програм університету; автоматизація процесів набору та навчання (стажування) іноземців та осіб без громадянства; створення та модернізація єдиної електронної системи моніторингу працевлаштування випускників; розроблення та запровадження електронної платформи популяризації спорту серед учнівської та студентської молоді; створення електронних систем присвоєння наукових ступенів та вчених звань; централізація електронних послуг та сервісів для науковців у рамках Національної електронної науково-інформаційної системи».¹⁰²

Отже, як ми бачимо, ситуація в навчального закладу справді складна. Більше того, ми можемо побачити неймовірно цікавий пункт в даному переліку, а саме «перевірка на виявлення збігів/ідентичності/схожості в наукових текстах засобами сервісів перевірки на плагіат Unicheck».¹⁰³ Тобто в 2021 році, коли майже всі університети України мають у своїй цифровій системі програмне забезпечення для перевірки на плагіат Unicheck та інші, Харківський педагогічний університет лише додає це ПЗ у свою стратегію.

Для того, щоб перевірити, як відбувається цифровий розвиток після затвердження стратегії, ми вирішили відвідати сайт навчального закладу і, на

¹⁰² Стратегія цифровізації Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на 2021-2025 р.р. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Piojenn/Strategiya_zufrovisazii.pdf.

¹⁰³ Там само.

жаль, ми не побачили виконання напрямків, які були у них на меті. Щодо цифрової освіти, на сайті знаходиться інформація про систему Moodle, яка у них використовується для розвитку дистанційного навчання.



(додаток Г)¹⁰⁴

2.3. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток цифрової освіти

Пандемія COVID-19, що виникла у 2019 році спричинила сильні потрясіння для усіх закладів освіти по всьому світу. Враховуючи уже існуючі проблеми, пандемія нанесла ще більший удар по університетам. Є спеціальності, які складно проводити у дистанційному форматі, як наприклад природничі. Тому виникає питання, як бути таким спеціальностям, враховуючи нестабільну ситуацію з COVID-19? Дистанційна освіта розвивається і надалі вона буде ставати все більш популярною, а кількість університетів в Україні доволі велика, що може спричинити закриття певних ЗВО і звільнення викладачів. Навчальні платформи у багатьох університетах досі відсутні, натомість використовуються Zoom, Microsoft Teams і тп, які не є доволі зручними для користування, як викладачам, так і студентам.

«Одним із найбільш суттєвих негативних наслідків дистанційного шкільного навчання під час пандемії є поглиблення наявних нерівностей між учнями/студентами. Згідно з дослідженням освітніх нерівностей у Європі й фізичного закриття шкіл під час COVID-19, у половині з 21 досліджуваних країн учні 4 класів з низьким соціально-економічним статусом мають, у найкращому разі, вдвічі менше шансів мати доступ до інтернету, ніж їхні більш привілейовані однолітки. Загалом учнівство та студентство з бідних родин найімовірніше

¹⁰⁴ Лабораторія дистанційної освіти та технічних засобів навчання. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/division/laboratoriya-dystanciynoyi-osvity-ta-tehnichnyh-zasobiv-navchannya> .

мають менше доступу до цифрових навчальних ресурсів — наприклад, особистого комп'ютера або ноутбука, високошвидкісного інтернету, а також до комфортного середовища для навчання, зокрема власної кімнати або столу, тихого особистого простору, підтримки батьків. В Україні доступ до інтернету, особливо у селах і малих містах, є обмеженим, що могло значно вплинути на посилення освітніх нерівностей.

За даними Держстату, домогосподарства у великих містах майже вдвічі частіше мають доступ до інтернету, ніж сільські домогосподарства — 80% проти 44%. 79,5% мешканців великих міст користуються інтернетом, тоді як із сільських жителів про це повідомили 55,9%. Мінцифри дослідило доступ до широкосмугового швидкісного інтернету (ШСД). Виявилося, що понад 17 тисяч населених пунктів з 28 тисяч не мають оптичних мереж взагалі. Близько 65% сіл не покриті якісним ШСД. Загалом, 5,75 млн громадян не мають можливості підключитися до якісного фіксованого ШСД. Понад 4 млн українців мешкають у селах, де немає якісного фіксованого інтернету. 40% шкіл, переважно розташованих у селах або малих містах, не мають доступу до швидкісного інтернету.

Цифрові навички, навички користування інтернетом є гіршими у школярів з сільських населених пунктів».¹⁰⁵

Доступ до Інтернету є не у всіх студентів, або ж можливі збої у його роботі, що призводить до відсутності студентів на навчальних лекціях, семінарах і знижує їх успішність. Розбіжності у цифрових навичках не тільки викладачів, а й студентів, які мало користувалися цифровими технологіями, або ж зовсім цей досвід був відсутній. Тут виникає проблема з наявністю комп'ютерної техніки у студентів з малозабезпечених сімей, сиріт, викладачів старшого віку (комп'ютерів немає у 51% українців, ноутбуки недоступні у 49,4%, планшетів у 67,6% опитуваних)¹⁰⁶.

Навчальні платформи не були обов'язковими для університетів. Вони були у тих навчальних закладах, які мали на меті максимально цифровізувати свою освіту та бути більш доступним для студентів в плані комунікації та проведення навчального процесу. МОН говорить про те, що заклад освіти може обирати «конкретні електронні освітні платформи, онлайн сервіси та інструменти, за допомогою яких організовується освітній процес під час

¹⁰⁵ Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> .

¹⁰⁶ Цифрова грамотність населення України. Міністерство та Комітет з питань цифрової трансформації України. — 2019. — 111 с. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova-gramotnist-naselenna-ukraini-2019-compressed.pdf> .

дистанційного навчання»¹⁰⁷, зазначаючи Moodle, Zoom тощо. Проте, такі платформи не є достатньо зручними у користуванні для проведення повноцінного навчання, а заклади освіти, не маючи потрібного технічного забезпечення, не можуть створити свої платформи. Адже для створення такої системи необхідні сервера, які будуть захищені від DDoS атак та персонал, який займатиметься створенням та обслуговуванням цифрової платформи.

Для онлайн формату (дистанційного) навчання не підходять спеціальності природничого характеру та медицина, де передбачені різного роду хімічні досліди. На жаль, немає можливості у цифровому форматі проводити лабораторні роботи. Така проблема стосується шкіл, адже для дітей вивчення любого матеріалу може прирівнюватися до складних досліджень студентами. «Значна частина навчального матеріалу була залишена для самостійного вивчення. У багатьох навчальних закладах дистанційне навчання виглядало як надсилання матеріалу для самостійного опрацювання з підручника, письмові завдання для перевірки знань та оцінювання результатів без обговорення, зворотного зв'язку та пояснень».¹⁰⁸

Доступ до Інтернету з низькою якістю, або ж його відсутністю присутній у багатьох регіонах України, а в особливості у малих містах та селах. «Більше 17 тисяч населених пунктів (загальна кількість – 28 тисяч) не охоплені оптичними мережами жодного оператора. Тобто понад 4 млн українців мешкають у селах, де немає якісного фіксованого інтернету».¹⁰⁹

Цифрові навички сьогодні є необхідними для проведення навчального процесу, але враховуючи застарілість системи багатьох університетів потреби в освоєнні цифрової техніки для викладачів не було. Враховуючи

¹⁰⁷ Лист МОН № 1/9-609 від 02.11.20 р. Щодо організації дистанційного навчання. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/.

¹⁰⁸ Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>.

¹⁰⁹ Федоров М. Понад 5,5 мільйонів українців не можуть отримати якісний фіксований інтернет. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/07/30/7261199/>

вищевказанні показники у 51% українців,¹¹⁰ які не мають комп'ютерної техніки зовсім, виникла проблема у вмінні користуватися цифровими застосунками та володінням комп'ютерної техніки. «37,9 % українців у віці 18–70 років мають цифрові навички на рівні нижче середнього, ще 15,1 % взагалі не володіють ними».¹¹¹

На даний момент використовуються ті навчальні матеріали, які є доступні у е-форматі. Бібліотеки України раніше сканували певні матеріали, книги, архіви для загального доступу в Інтернеті, проте всі дані складно зробити доступними враховуючи їх кількість. Немало тих матеріалів, які недоступні у цифровому форматі повинні для проведення навчання, наприклад архівні дані для історичної спеціальності.

Частина симптом була виявлена на особистому досвіді, де чітко відображається контраст між дистанційним та очним форматами навчання. Для виявлення симптом та фактів частіше використовувалися статистичні дані, які дають чітку картину того, що відбувається. Ці дані є надійними, в особливості дослідження Міністерства цифрової трансформації України. Використовувались дані Аналітичного центру Київського університету Бориса Грінченка, де аналізується організація дистанційного навчання. Цей аналіз дав змогу більш детально ознайомитися з декількома симптомами.¹¹² Аналітичний звіт по результатах дослідження впливу пандемії COVID-19 на забезпечення доступу до освітніх послуг на рівні громад надав додаткові дані щодо навчальних платформ та цифрових навичок викладачів та студентів.¹¹³

¹¹⁰ Цифрова грамотність населення України. Міністерство та Комітет з питань цифрової трансформації України. – 2019. – 111 с. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naseledda_ukraini_2019_compressed.pdf.

¹¹¹ Там само.

¹¹² Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину. Київ – 2020. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/09/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020.pdf>.

¹¹³ Аналітичний звіт «Дослідження подолання в громадах органами місцевого самоврядування викликів у наданні освітніх послуг, що виникли через COVID-19». URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/823/Report_Access_to_Education_ukr.pdf.

Проблема охоплює територію всієї України у сфері науки та освіти. Кількість університетів, академій та інститутів станом на 2019-2020 рр. становить 281 одиниць.¹¹⁴ Проблема більше стосується абітурієнтів віком 16-17 років та викладачів вищих навчальних закладів. До списку в меншій кількості також буде входити частка населення середнього та старшого віку, які здобувають освіту бакалавра, магістра. Станом на 2021 рік було створено більше 195 тис. електронних кабінетів для вступу на бакалаврат та понад 64 тис. на магістратуру.¹¹⁵ Кількість студентів в університетах, інститутах та академіях станом на 2019 рік становила понад 250 тис. осіб.¹¹⁶

Наслідки дистанційного навчання несуть за собою багато проблем, особливо у школах:

«серед наслідків закриття шкіл і переходу на дистанційне навчання ЮНЕСКО називає перерване навчання, погане харчування, стрес для вчителів, невідповідність батьків до дистанційної домашньої освіти, погіршення догляду за дітьми, економічні втрати, непередбачене навантаження на систему охорони здоров'я, зростання випадків виключення із закладу освіти, збільшення рівня насильства та експлуатації, соціальну ізоляцію, труднощі з вимірюванням та перевіркою засвоєння знань. Більшість цих наслідків можуть бути релевантними також і для закладів вищої та професійно-технічної освіти. Крім того, наслідки дистанційного навчання під час карантину можуть бути сильнішими для вразливих груп населення. Розглянемо деякі з них».¹¹⁷

Проблема є новою, яка виникла внаслідок пандемії COVID-19. Раніше проблем подібного характеру в Україні не було. Враховуючи тривалість карантинних обмежень в 3 роки станом на 2021 рік нагальність вирішення є на високому рівні.

¹¹⁴ Державна служба статистики України «Заклади вищої освіти (на початок навчального року)». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.

¹¹⁵ Вступ-2021: понад мільйон заяв подано вступниками на бакалаврат. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2021-ponad-miljon-zayav-podano-vstupnikami-na-bakalavrat>.

¹¹⁶ Державна служба статистики. Заклади вищої освіти (на початок навчального року). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.

¹¹⁷ Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, варто зазначити, що більшість закладів освіти в Україні старанно пропрацьовують різноманітні варіанти оцифровування своєї системи навчання. Українські університети на основі побажань студентів та викладачів створюють стратегії цифрового розвитку свого навчального закладу, а деякі вже на кінцевому етапі її реалізації. Загалом, з проаналізованих нами матеріалів, університети не були готові до оцифровування своєї системи, адже більшість з них не мала достатньої матеріально-технічної бази у вигляді комп'ютерної техніки, електронних бібліотек, навчальних платформ тощо.

Враховуючи такі проблеми, а також недостатній рівень володіння комп'ютерною технікою з боку студентів та викладачів, процес цифрового розвитку університетів буде ще декілька років. Проте, варто додати, що університети, які мали ресурси та бажання модернізовувати свої заклади, почали цей процес ще у 2019 році, коли поширилася пандемія коронавірусу. Інші університети проігнорували цю ситуацію та почали створювати стратегії лише після відповідних нормативно-правових актів та концепції цифрового розвитку України.

Війна, яка розпочалася у 2014 році, спричинила безліч проблем в системі освіти України. Законодавча база не була готовою до такої ситуації, тому відповідальність за продовження навчального процесу для внутрішньо переміщених осіб покладалася на місцеві органи влади та навчальні заклади. Проте, протягом восьми років, Україна змогла створити необхідну нормативно-правову базу, яка допомогла при повноцінному вторгненні російської федерації.

Пандемія COVID-19 також відіграла не останню роль, яка допомогла українським навчальним закладам відновити свою роботу на безпечних територіях під час воєнного стану. Університети та школи, маючи досвід проведення онлайн-навчання, змогли відновити освітній процес для здобувачів освіти.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ

3.1. Аналітична записка «Як вплине поширення онлайн формату навчання на якість вищої освіти України в умовах пандемії COVID-19»

3.1.1. Підстави для державного втручання

На початку пандемії заклади вищої освіти не змогли самостійно забезпечити себе необхідними ресурсами для безперешкодного проведення навчального процесу в онлайн форматі. Деякі університети покращили стан свого технічного забезпечення, проте це не всі ЗВО. Студенти не мають можливості відвідувати онлайн-заняття через відсутність підключення до мережі Інтернет або відсутність комп'ютерної техніки. Держава зі своєї сторони повинна допомогти студентам із малозабезпечених сімей отримати цифрову техніку для навчання.

За умов державного невтручання, якість освіти в Україні буде падати, тому що при дистанційному форматі навчання студенти показують меншу результативність у процесі навчання.

3.1.2. Ресурси

Фінансові. На цей аспект зі сторони влади потрібно виділити якомога більше ресурсів. Відсутність технічної забезпеченості у громадян потрібно вирішувати зі сторони держави. При проведенні дистанційної форми навчання абітурієнтам чи студентам із малозабезпечених сімей, дітям сиротам держава повинна закупляти комп'ютерну техніку, яка надала б змогу безперешкодно проводити навчальний процес.

Додатково розглянути питання щодо зниження вартості навчання компенсуючи університетам затрати. Зниження вартості можливе за рахунок того, що кампуси університетів не використовуються за призначенням. Оплату роботи викладачів потрібно гарантувати не враховуючи їх процес викладання.

Допомогти університетам у створенні власних навчальних платформ, які будуть зручними для користування як викладачам, так і студентам.

Людські. Немає відповідної підготовки кадрів щодо користування цифровими технологіями. Замовник може спільно з інститутами громадянського суспільства проводити тренінги викладачам вищих навчальних закладів та студентам, чийі знання в сфері технологій можуть бути на низькому рівні.

Довіри. Для проведення такого формату навчання потрібна підтримка зі сторони батьків абітурієнтів та студентів. Опираючись на статистичні дані, де вказано, що батьки частіше не задоволені дистанційним форматом навчання потрібно зі сторони замовника надати гарантії щодо успішності проведення такого формату в університетах. Це може бути психологічна підтримка, яка у Польщі, матеріальна – закупівля комп'ютерів чи планшетів. Підтримка підвищення кваліфікації викладачів для організації навчального процесу.

Часові. Проблема дистанційного навчання передбачає терміновість у її вирішенні. Вже декілька років такий формат застосовується на практиці майже у всіх університетах країни, проте успішність цього процесу бажає кращого. Часова рамка для досягнення очікуваних результатів може бути короткостроковою (2-4 роки з моменту впровадження політики).

3.2. Моделювання проблеми. Формулювання варіантів політики

1. Моделювання проблеми.

1.1 Мета вирішення проблеми

Забезпечення права на освіту в умовах пандемії COVID-19.

1.2 Очікувані результати

- забезпечення студентів із малозабезпечених родин, сиріт, дітей загинувших в АТО/ООС та викладачів комп'ютерною технікою;
- створення навчальних платформ, які будуть зручними в користуванні;
- наявність навчальних матеріалів у е-форматі;
- цифровізація освіти;

- при активному використанні дистанційного формату навчання можливе закриття низки українських університетів – втрата робочих місць викладачами;
- розроблена нормативно-правова база для легітимізації змін в процесі освіти;
- розширене активне користування цифровими технологіями зі сторони викладачів за рахунок проведених курсів навчання.

1.3 Перелік показників результативності

№	Ціль	Показник результативності
1	Інтернетизація територій без доступу до мережі	Кількість населених пунктів з доступом до Інтернету.
		Кількість студентів, яка проживає у цих населених пунктах, осіб
2	Навчальні платформи в університетах	Наявність власних навчальних платформ в університетах, або використання інших з дотриманням рекомендацій від міністерства, одиниць
		Наявність власних навчальних платформ в університетах, або використання інших з дотриманням рекомендацій від міністерства, % від загальної кількості
3	Цифрова грамотність	Вміння користуватися комп'ютерною технікою та цифровими технологіями (проведення опитувань серед викладачів та студентів), % осіб, які опанували/покращили цифрові навички

4	Забезпечення комп'ютерною технікою ЗВО	Кількість комп'ютерів на одного студента, коефіцієнт
---	--	--

1.4 Перелік цільових індикаторів

№	Індикатор	Цільові значення індикаторів
1	Кількість населених пунктів з доступом до Інтернету.	Зменшити кількість населених пунктів, у яких відсутній Інтернет, мінімум удвічі. ¹¹⁸
2	Наявність власних навчальних платформ в університетах, %	Через рік після реалізації політики, 70% ЗВО повинні забезпечити навчання студентів на освітній платформі (власній чи рекомендованій МОН).
3	Вміння користуватися комп'ютерною технікою та цифровими технологіями, %	З моменту реалізації політики, протягом року 100% викладачів повинні опанувати цифрові технології (проведення опитувань серед викладачів та студентів).
4	Забезпечити студентів та викладачів необхідною цифровою технікою, %	Через рік після реалізації політики, 70% студентів та викладачів повинні бути забезпеченими комп'ютерною технікою.

¹¹⁸ Центр громадського моніторингу та контролю. 19 квітня 2021р. URL: <https://naglyad.org/uk/2021/04/19/koli-v-ukrayinskih-selah-z-yavitsya-stabilnij-internet/>.

2. Формулювання варіантів політики

2.1 Варіант 1. Збереження чинної політики.

2.1.1 Опис інструментів політики.

Статус-кво (лат. *status quo*). Залишити все в поточному стані. Надавати рекомендації закладам освіти щодо проведення онлайн (дистанційного) формату навчання. Залишити заклади вищої освіти один на один із проблемою.

2.1.2 Переваги збереження чинної політики.

Відсутність фінансових затрат на закупівлю техніки та інтернетизацію територій.

2.1.3 Недоліки збереження чинної політики.

Відсутність розвитку освіти, пониження її якості, фінансові труднощі в університетах. Можливе закриття університетів.

2.2 Варіант 2. Розробити стратегію щодо цифрової трансформації освіти.

2.2.1 Опис інструментів політики.

Розробити єдину політику щодо дистанційного формату навчання, якої будуть притримуватися всі університети України. Мова йде про стандартизацію процесу навчання щодо тривалості лекцій, семінарів і тп у дистанційному форматі; отримання потрібної інформації студентом без надсилання електронних листів (інформація на сайті чи створення бота на освітній платформі).

2.2.2 Переваги збереження чинної політики.

Діджиталізація освіти на прикладі застосунку Дія, де кожен університет матиме сайт подібного характеру з важливою інформацією, можливістю подання електронної заявки на отримання потрібної інформації. Студенти та викладачі використовують єдину платформу зі сторони університету, що допомагає їм сконцентруватися, маючи всю необхідну інформацію на застосунку.

2.2.3 Недоліки збереження чинної політики.

Фінансові затрати для допомоги університетам у створенні освітніх платформ, відсутність Інтернет-з'єднання у числа студентів, низький рівень користування цифровими технологіями.

2.3 Варіант 3. Запровадити цільову державну освітню субвенцію для організації дистанційного навчання в умовах карантину.

2.3.1 Опис інструментів політики.

Державна освітня субвенція повинна покрити розходи університетів та студентів для дистанційного навчання. В цей процес політики також включається залучення Інтернет-провайдерів до інтернетизації територій, де зв'язок низької якості, або й зовсім відсутній. Кошти розділяються на додаткові курси для опанування цифрових технологій студентами та викладачами, закуповується комп'ютерна техніка для тих верств, які цього потребують. Домовленість з приватними компаніями щодо можливості купівлі комп'ютерної техніки у розстрочку без процентів. Допомога університетам у створенні освітніх платформ.

2.3.2 Переваги збереження чинної політики.

На момент проведення дистанційного формату навчання викладачі та студенти забезпечені необхідними ресурсами. Після карантину не складно вернутися до очної системи навчання, а при необхідності назад повернутися до дистанційного формату. Викладачі та студенти опановують цифрові технології, що допоможе більш швидко та якісно комунікувати між собою.

2.3.3 Недоліки збереження чинної політики.

Потребує часових ресурсів для створення відповідних нормативно-правових актів. Необхідність тривалого процесу домовленостей з приватними компаніями щодо придбання їх послуг. Можливе закриття університетів.

3.3. Рекомендований варіант реалізації державної політики цифрового розвитку освіти

Для рекомендації певного варіанту необхідно провести порівняння. Порівняльний аналіз політики буде проводитися за 5 категоріями: результативність, ефективність, справедливість, політична здійсненність та адміністративна здійсненність.

3.3.1 Порівняння варіантів політики.

Критерій порівняння	Оцінка варіанта політики		
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
Результативність	1	2	3
Ефективність	2	1	3
Справедливість	1	2	3
Адміністративна здійсненність	3	1	2
Політична здійсненність	3	2	1
Сумарна оцінка:	10	8	12

3.3.2 Рекомендований варіант політики

За результатом порівняння варіантів політики оптимальним є варіант 3 щодо запровадження цільової державної освітньої субвенції для організації дистанційного формату навчання в умовах карантину. Дана політика хоч і є затратною, проте повністю забезпечує потреби університетів та студентів на сьогоднішній день. Провівши таку політику держава надасть змогу

безперешкодно проводити навчальний процес та в будь-який момент повернутися до очної системи навчання.

3.3.4 Реалізація політики

- збільшити бюджет на освіту для введення процесу політики;
- гарантувати державні закупівлі комп'ютерної техніки для малозабезпечених верств;
- запровадити курси по навчанню цифровим технологіям студентам та викладачам;
- забезпечити право на освіту всім громадянам незалежно від їх фінансового становища;
- охопити якомога більше територій України для інтернетизації;
- розробити рекомендації щодо створення навчальних платформ або використання наявних;
- залучити державно-приватне партнерство для забезпечення необхідними товарами студентів та викладачів, проведення тендерів;
- надати можливості саморегулювання щодо створення навчальних платформ.

3.3.5 Створення підтримки рекомендованому варіанту політики

3.3.6 Комунікативні цілі

Проінформувати цільові групи щодо впровадження політики, залучити провідних стейкхолдерів для вдосконалення політики та інформування громадськості, співпраця з інститутами громадянського суспільства, проведення обговорень для того, щоб відповісти на всі запитання та критику.

3.3.7 Ключові повідомлення

Міністерство освіти та науки України спільно з інститутами громадянського суспільства вдосконалюють онлайн (дистанційний) формат навчання у вищих навчальних закладах;

Студенти відтепер зможуть безперешкодно здобувати освіту в дистанційному форматі;

Уряд України затвердив єдині рекомендації щодо проведення дистанційного формату навчання для всіх вищих навчальних закладах;

Освіта в Україні буде тісно співпрацювати з приватним сектором задля покращення дистанційного формату навчання.

3.3.8 Групи інтересів, на які вплине реалізація політики

- Студенти, які навчаються;
- Профспілка працівників освіти і науки України;
- Абітурієнти, які вступатимуть незалежно від віку;
- Батьки старшокласників-абітурієнтів;
- Маломобільна соціальна група.

Даний варіант політики може втілюватися тривалий термін, враховуючи всю повноту дій, які потрібно виконати. Найбільшими ризиками є те, чи зможе держава за підтримки приватного сектору інтернетизувати всі території, які мають слабкий зв'язок Інтернету. Та чи не буде корупційної складової у процесі закупівель комп'ютерної техніки.

3.3.9 Методи та способи інформування

- Громадські слухання;
- е-консультації;
- круглі столи;
- брифінги;
- використання ЗМІ для розповсюдження інформації;
- офіційні веб-сторінки органів влади у соціальних мережах.

3.3.10 Фінансове забезпечення

Фінансове забезпечення відбуватиметься за рахунок державних коштів виділених бюджетом на освіту, а також допомоги від міжнародних організацій. Додатково до фінансування можуть долучитися органи місцевого самоврядування. Можливі варіанти допомоги зі сторони Європейського інвестиційного банку, Європейської комісії, ЮНЕСКО.

3.3.11 Рекомендації щодо подальших дій

1. Популяризація питання освіти задля переконання населення у терміновій необхідності впровадження варіанту політики.
2. Провести громадські слухання для отримання більш детальної та важливої інформації.
3. Підготувати рекомендації закладам вищої освіти та обговорити їх з інститутами громадянського суспільства.
4. Провести моніторинг та проаналізувати доступність населених пунктів до мережі Інтернет.

Висновки до розділу 3

Підготовлено аналітичну записку, яка на основі наслідків поширення пандемії коронавірусу, рекомендує подальші шляхи щодо поширення онлайн-навчання в українських університетах.

Сформулювавши три основних варіанта політики, ми змогли зарекомендувати один із них, що був обраний за результатами порівняння. Цільова державна освітня субвенція для організації дистанційного навчання в умовах карантину є прикладом того, як держава повинна відреагувати на виклики, що були поставлені пандемією коронавірусу. Більше того, такий варіант політики не обмежується проведенням навчального процесу лише в умовах карантину.

При реалізації цієї політики, українська освіта матиме змогу оцифрувати свою систему навчання, що підвищить рівень конкурентноспроможності та збільшить кількість студентів в університетах, які найкраще розвинули свій заклад у цифровому вимірі.

Найбільш серйозними проблемами в реаліях України є рівень володіння комп'ютерною технікою та покриття міст і селищ мережею Інтернет. Навчання викладачів, студентів та учнів потребує часу, проте може відбуватися на базі навчальних закладів без допомоги держави. Доступність Інтернету в населених пунктах, або його нестабільна робота, є більш складною проблемою, що потребує інвестування коштів. Проте, в сьогоденнішніх реаліях воєнного стану, в Україні офіційно з'явилася компанія Starlink, яка надає доступ до мережі Інтернет за допомогою супутників, без оптоволокна. За співпрацею держави та приватної компанії, процес інтернетизації українських населених пунктів може пришвидшитися.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано законодавчу та інституційну базу реалізації державної політики цифрового розвитку освіти. Зазначено, що карантин, за яким не дозволялось відвідувати заклади освіти безпосередньо вплинув на процес навчання. Розглянуто Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та Концепцію розвитку цифрових технологій. Визначено, що цифровий розвиток України є на достатньо високому рівні у порівнянні з іншими країнами, однак переважна більшість університетів, коледжів та шкіл самостійно пристосувалися до дистанційної форми. Наголошено, що основними проблемами в розвитку освіти були недостатня цифрова компетентність, мала кількість освітніх Інтернет-платформ. Обґрунтовано, що цифрова освіта нині витісняє традиційну освіту в Україні: формується єдиний ресурс, з'являються нові навчальні платформи, підвищується цифрова грамотність викладачів, студентів, вчителів та учнів.

2. Розглянуто та узагальнено зарубіжний досвід механізмів реалізації цифрового розвитку в системі освіти, зокрема, США, Великої Британії, Польщі. Доведено, що американська освіта забезпечена інноваційними цифровими технологіями, а її учасники володіють цифровими навичками. Наголошено, що розвиток дистанційного навчання в США був розпочатий ще до пандемії коронавірусу, оскільки ще у 2004 році 90% університетів та коледжів мали свої навчальні платформи та веб-ресурси. Досліджено досвід впровадження онлайн навчання у Великій Британії. Університетами та коледжами впроваджувалась, а державою підтримувалась політика зменшення вартості навчання у дистанційному форматі. Адже велика кількість британських студентів могли припинити навчання. Також виникали проблеми з навчальними платформами через велику кількість активних користувачів. Найбільшою проблемою, як зазначають освітяни та студенти стала відсутність соціальної взаємодії. Визначено, що Польща використовувала дистанційне навчання до пандемії та входила і продовжує входити до числа країн з

найрозвиненішою системою освіти у світі. В країні надавалась психологічна підтримка студентам за їх бажанням. Центри психологічної допомоги працювали цілодобово. Розроблені цифрові курси дозволили викладачам опанувати потрібні цифрові навички та технології.

3. Досліджено вплив війни на українську освіту. Наголошено, що війна, яка розпочалася у 2014 році, стала викликом для української освіти. Анексія Криму та втрата частини територій Донецької та Луганської області, велика кількість внутрішньо переміщених осіб, зокрема, учнів та студентів. Держава забезпечила переміщення ЗВО з окупованих територій для продовження навчання та здобуття освіти студентами. Також збільшилось навантаження на міські школи. З'явилося додаткове у вчителів, а кількість учнів у класі збільшилась. Зауважимо, що студенти-внутрішньо переміщені особи, вчасно забезпечувались стипендіями, а викладачі отримували зарплату. Однак, повноваження та обов'язки регулювання накладались та продовжують накладатись на органи місцевого самоврядування та директорів шкіл. Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року в Україну призвело до зупинки навчання по всій території держави. МОН України видало розпорядження про призупинення освітнього процесу терміном на два тижні з подальшим продовженням. Зазнали руйнувань школи та університети. За офіційною інформацією на 15 червня 2022 року в Україні зруйновано 194 заклади освіти. На сайті МОН створено інтерактивну мапу з щоденним оновленням інформації про пошкодженні ЗВО та школи та розміщено фотографії пошкоджених закладів освіти.

4. Визначено наслідки впливу пандемії на розвиток освіти в Україні та підходи органів державної влади щодо процесу цифровізації освіти в умовах пандемії. Зазначено, що пік цифрового розвитку освіти припав на кінець 2019 року після початку пандемії. Університети світу стикнулись з необхідністю розробки та впровадження новітніх технологій. Міністерством цифрової трансформації у 2020 році була започаткована навчальна онлайн-платформа «Дія. Цифрова освіта», яка висвітлювала теми з різних дисциплін для учнів

шкіл та навчала цифровій грамотності студентів та викладачів ЗВО. Проаналізовано інструменти державного регулювання політики у сфері цифрового розвитку освіти на конкретних прикладах. В Національному університеті «Києво-Могилянська академія» ще до пандемії було створено ресурс для дистанційного та онлайн навчання – DistEdu на базі навчальної платформи Moodle, яка дозволяє вести діалог викладачам зі студентами, розміщувати матеріали для навчання, проводити тестування. Активно впроваджувалась розроблена стратегія цифрового розвитку Харківського регіону в цілому. Важливим напрямком розвитку стала взаємодія університетів України, у яких з'явилась можливість об'єднувати ресурси для спільної реалізації проектів, а також створювати мережеві університети. Це дає можливість підвищувати рівень конкурентоспроможності освіти. Можливою стає співпраця із закордонними закладами освіти.

5. Підготовлено Аналітичну записку щодо впливу поширення онлайн формату навчання на якість вищої освіти України в умовах пандемії COVID-19 та надано практичні рекомендації щодо реалізації державної політики у сфері цифрового розвитку освіти. Визначено підстави для державного втручання у сферу освіти, рекомендовано оптимальний варіант політики, а саме: запровадження цільової державної освітньої субвенції для організації дистанційного формату навчання в умовах карантину. Реалізація даного варіанту дозволить збільшити бюджет на освіту, гарантуватиме державні закупівлі цифрової техніки для малозабезпечених верств населення, дасть змогу опанувати цифрові навички студентам та викладачам тощо. Аргументовано, що для створення підтримки рекомендованому варіанту варто провести консультації для забезпечення рівня підтримки та реалізацію обраного оптимального варіанта. У Меседж-боксі зазначено цільову аудиторію, на яку спрямовані ключові повідомлення: громадськість, інститути громадянського суспільства, заінтересовані органи влади. Наголошено, що для навчальних закладів цифрова освіта може стати важливим кроком досягнення більшого рівня конкурентоспроможності. Перспективним напрямком

розвитку онлайн освіти в Україні є освіта для людей старшого віку, яка є нині популярним напрямком в Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична довідка «Щодо організації дистанційного навчання у закладах середньої освіти в 2020/2021 навчальному році». URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/37776.pdf> .
2. Аналітичний звіт дослідження подолання в громадах органами місцевого самоврядування викликів у наданні освітніх послуг, що виникли через COVID-19
3. Війна і право на освіти: у МОН працюють над новим законом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26709017.html> .
4. Війна і право на освіти: у МОН працюють над новим законом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26709017.html> .
5. Війна і школи: на що ще чекати вчителям та учням у 2022 році. URL: <https://osvitoria.media/experience/shho-novogo-chekaye-na-shkoly-u-2022-rotsi-3/> .
6. Вступ-2021: понад мільйон заяв подано вступниками на бакалаврат. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2021-ponad-miljon-zayav-podano-vstupnikami-na-bakalavrat> .
7. Державна служба статистики України. Заклади вищої освіти (на початок навчального року). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html .
8. Дистанційна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita> .
9. Жорсткий карантин в країнах ЄС: як організували дистанційне навчання країни – сусіди. 06.04.2020 р. URL: <https://cuesc.org.ua/novini/zhorstkij-karantin-v-krayinah-yes-yak-organizuvali-distantsijne-navchannya-krayini-susidi/> .

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових спеціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> .

11. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> .

12. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> .

13. Інтерактивна мапа зі зруйнованими та пошкодженими закладами освіти. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/> .

14. Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku> .

15. Ключові засади державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/klyuchovi-zasadi-derzhavnoi-politiki-u-sferi-zabezpechennya-prav-i-svobod> .

16. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

17. Концепція розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України. Кабінет Міністрів України. URL: <https://cutt.ly/FJ1Md3b> .

18. Концепція розвитку цифрових технологій. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf .

19. Концепція цифровізації державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» на 2021-2023 роки. С. 1-6. URL: http://umo.edu.ua/images/content/document/koncthciya_cifroviz.pdf .

20. Концепція цифровізації Київського університету імені Бориса Грінченка. URL:

https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_7/concept_digital-20.pdf .

21. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> .

22. Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6059/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D1%81%20%D0%9A.%D0%9C..pdf> .

23. Лабораторія дистанційної освіти та технічних засобів навчання. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/division/laboratoriya-dystanciynoyi-osvity-ta-tehnichnyh-zasobiv-navchannya> .

24. Лист № 1/9-171 Міністерства освіти та науки України. 24 березня 2014 року. Щодо зарахування учнів та вихованців, батьки яких змінюють місце проживання, до навчальних закладів у 2013-2014 навчальному році. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/40370/ .

25. Лист Міністерства освіти та науки України № 1/9-445. 04 вересня 2014 року. «Про забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, з числа переселенців із місць проведення антитерористичної операції». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42706/ .

26. Лист МОН № 1/9-609 від 02.11.20 р. Щодо організації дистанційного навчання. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/ .

27. Малиш Н.А., Москаленко С.О. Освітня політика в умовах пандемії COVID-19. Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління». 2021. № 2 (101). С. 69–73. URL: <http://visnyk-nadu.academy.gov.ua/article/view/238292> .

28. Малиш Н.А., Москаленко С.О. Світові тенденції розвитку освіти: державно-управлінський аспект. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. Вип. 2(83). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2021. – С. 21-26. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/022/Zbirnuk-2-83-2021.pdf

29. Наказ Міністерства освіти та науки України №1115 08.09.2020 року «Деякі питання організації дистанційного навчання». URL:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-94735224-vid-28-veresnya-2020-roku> .

30. Наказ Міністерства освіти та науки України №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану». 28 березня 2022 року. URL: [file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kumka/Downloads/6242001c570a8380605603%20(1).pdf) .

31. Наказ Міністерства освіти та науки України №406 16.03.2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0406729-20#Text> .

32. Наказ Міністерства освіти та науки України №466 25.03.2013 року «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> .

33. Опитування студентів: 7% навчаються в університетах, бо так хочуть батьки. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/opinions/shho-dumayut-studenty-pro-suchasnu-osvitu/> .

34. Організація дистанційного навчання в Moodle. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/72285/ .

35. Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/distancijne-navchannya> .

36. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину. Київ – 2020. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/09/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020.pdf> .

37. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/> .

38. Освіта. Стратегія України 2030. С. 9. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030->

[148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdl oT-p994WzjZ8MKnVQ%D1%97](https://www.facebook.com/148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdl oT-p994WzjZ8MKnVQ%D1%97) .

39. Особливості роботи шкіл під час війни – відповіді на запитання від освітнього омбудсмена. URL: <https://nus.org.ua/questions/osoblyvosti-roboty-shkil-pid-chas-vijny-vidpovidi-na-zapytannya-vid-osvitngo-ombudsmena/> .

40. Очільники міністерств Естонії, Латвій та Литви запропонували освітні можливості для дітей та молоді з України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ochilniki-ministerstv-estoniyi-latviyi-ta-litvi-zaproponuvali-osvitni-mozhливosti-dlya-ditej-ta-molodi-z-ukrayini> . URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/823/Report_Access_to_Education_ukr.pdf .

41. Пріоритетні завдання Міністерства освіти та науки України на 2022 рік, які потребують залучення додаткової підтримки Партнерів з розвитку. URL: <https://drive.google.com/file/d/1via2dVfpDtLciO0118Bv5mNeqpq8YEqX/view> .

42. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13343/30.pdf> .

43. Результати анкетування здобувачів освіти БНАУ щодо якості реалізації дистанційного навчання у період карантину. БНАУ. 08.05.2020. URL: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/Faculties/osvita/quality/zvit_anketa_e-learning_students_bnau_2020.pdf .

44. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 588-р 11.06.2014. «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2014-%D1%80#Text> .

45. Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті. Національний інститут стратегічних досліджень. 17.12.2014. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/svitoviy-dosvid-rozvitku-distanciynikh-form-osviti-u> .

46. Сень Л.В. Особливості дистанційного навчання студентів в США. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/1_sen_.doc.htm .
47. Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу у закладах освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-u-zakladah-osviti> .
48. Сергій Шкарлет: ввсім закладам освіти рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули на два тижні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-vsim-zakladam-osviti-rekomendovano-pripiniti-osvitnij-proces-ta-ogolositi-kanikuli-na-dva-tizhni> .
49. Стратегія цифровізації Харківського національного педагогічного університета імені Г. С. Сковороди на 2021-2025 р.р. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Piojenn/Strategiya_zufrovisazii.pdf .
50. Тимчук Л. І. Забезпечення доступу до освіти як умова успішної соціалізації внутрішньо переміщених осіб. С. 236-246. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19936/Tymchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .
51. Українська правда. Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/> .
52. Федоров М. Понад 5,5 мільйонів українців не можуть отримати якісний фіксований інтернет. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/07/30/7261199/> .
53. Цифрова грамотність населення України. Міністерство та Комітет з питань цифрової трансформації України. 2019 р. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf .
54. Цифровий кампус Київського університету імені Бориса Грінченка. Система е-навчання. URL: <https://elearning.kubg.edu.ua/> .

55. Цифровізація вищої освіти у стратегії розвитку Харківського регіону. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/23.01.2020/Tezy_23_01_2020-19.pdf .

56. 40 per cent of students ‘seriously considered’ dropping out of university during pandemic, poll suggests. INDEPENDENT. 13.04.2021. URL: <https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/university-coronavirus-pandemic-quit-poll-b1830652.html> .

57. Distance learning. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/distance-learning> .

58. How to transform your education institution? URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/digital-education-transformation> .

59. The teachers have something to say: Lessons learned from U.S. PK-12 teachers during the COVID-impacted 2020-21 School Year. URL: <https://edarxiv.org/h8gac> .

60. What is digital education? URL: <https://www.ed.ac.uk/institute-academic-development/learning-teaching/staff/digital-ed/what-is-digital-education> .

61. What is online learning? University of Victoria. URL: <https://continuingstudies.uvic.ca/online-learning> .

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерактивна мапа зруйнованих і пошкоджених закладів освіти



Джерело: <https://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-zapuskaye-interaktivnu-mapu-zrujnovanih-i-poshkodzhениh-zakladiv-osviti>

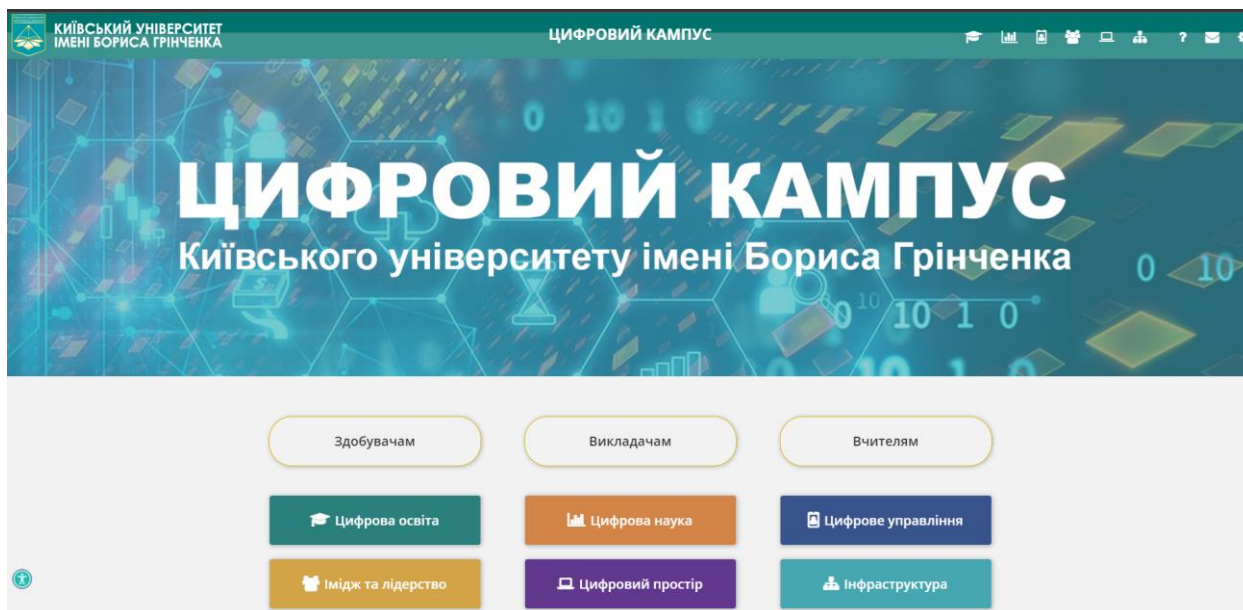
Зруйновані та пошкоджені заклади освіти



Джерело: <https://np.pl.ua/2022/03/mon-zapustylo-interaktyvnu-mapu-zruynovanykh-i-poshkodzhenykh-zakladiv-osvity/>



Джерело: <https://espreso.tv/v-ukraini-zruynovano-69-zakladiv-osviti-shche-489-poshkodzheno-ofis-genprokurora>



[Представитися/Кабинет](#) | [Зареєструватися](#) | [Зворотний зв'язок](#)


 [Пошук](#)

[Головна](#) | [Вступники](#) | [Відвідувачу](#) | [Здобувачу](#) | [Наука](#) | [Моніторинг](#) | [Бібліотека](#)
на початок Вступ - 2022 при університеті освітня діяльність наукова діяльність академічне 761 505 привітання

[Головна](#) > [Структура університету](#) > [Інститути](#) > [Інститут інформації освіти](#) > [Лабораторія дистанційної освіти та технічних засобів навчання](#)

Лабораторія дистанційної освіти та технічних засобів навчання



Сайт дистанційної освіти

ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Лабораторія дистанційної освіти та технічних засобів навчання є структурним підрозділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. У своїй діяльності структурний підрозділ підпорядковується безпосередньо директору Інституту інформатизації освіти.

Метою діяльності ІНЛДО є сприяння процесу розвитку дистанційної освіти в Університеті на основі сучасних цифрових технологій шляхом організаційного, науково-методичного, системотехнічного забезпечення, а саме:

- розбудови інфраструктури дистанційної освіти в Університеті;
- визначення системного, прикладного і технічного забезпечення розвитку запровадження дистанційної освіти в Університеті;
- надання організаційної та технічної підтримки підрозділам Університету в

університеті на основі сучасних цифрових технологій шляхом організаційного, науково-методичного, системотехнічного забезпечення, а саме:

- розбудови інфраструктури дистанційної освіти в Університеті;
- визначення системного, прикладного і технічного забезпечення розвитку запровадження дистанційної освіти в Університеті;
- надання організаційної та технічної підтримки підрозділам Університету в створенні ЕНК та розвитку дистанційної освіти в Університеті.

Напрями роботи:

- Розвиток дистанційної освіти в Університеті;
- Навчання НПП працівників та співробітників Університету щодо ефективного використання технологій дистанційного навчання;
- Запровадження освітніх інновацій;
- Організаційно-технічна діяльність.

Завідувач лабораторії



Біля Юлія Андріївна

Лаборант:

Дьяков Сергій Ігорович

61002, м. Харків, вул. Агитовська (Артова) 29, к. 314

e-mail: lo.do@hnpu.edu.ua

Завідувач лабораторії
Біля Юлія Андріївна

Інструкція з організації адміністрування контингенту та ЕНК у системі Moodle
На допомогу здобувачеві наукового ступеню



Ім'я великого українського філософа, поета і народного просвітителя Г.С.Сковороди в офіційній назві нашого університету.

Додаток Г

Платформа Національного університету «Києво-Могилянська академія» для дистанційного та онлайн навчання

